

Handläggare
Helen Slättman
Elisabet Bremberg
Telefon: 29332, 29372

Till
Kommunstyrelsen

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm

Färdplan för ett Stockholm för alla

Stadsledningskontorets förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Färdplan för ett Stockholm för alla godkänns, bilaga 1
2. Kommunstyrelsen ska beakta Färdplan för ett Stockholm för alla vid upprättande av förslag till budget.
3. Samtliga nämnder ska arbeta i färdplanens riktning och beakta färdplanen i sin verksamhetsplanering.
4. Stockholms Stadshus AB uppmanas att ge samtliga bolagsstyrelser i uppdrag att arbeta i färdplanens riktning och beakta färdplanen i sin verksamhetsplanering.

Sammanfattning

I detta ärende lämnas förslag på en *Färdplan för ett Stockholm för alla* i syfte att fokusera resurser för att uppnå en socialt hållbar utveckling och stärka styrningen mot *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla*. I färdplanen identifieras strategier för att mobilisera stadens nämnder och bolagsstyrelser kring åtgärder som stärker en socialt hållbar utveckling. Färdplanen syftar också till att göra det tydligt för externa aktörer hur staden ser på dessa utmaningar. Detta tjänsteutlåtande innefattar resonemang kring prioriterade etappmål på vägen mot ett Stockholm för alla.

Färdplanen innehåller analyser och förslag för att stärka människors utveckling, hälsa och livschanser inom de fyra målområdena uppväxt och utbildning, arbete och företagande, boende och stadsmiljö samt demokrati och trygghet. Inom varje målområde föreslås strategier tillsammans med en diskussion om prioriterade etappmål som har ett längre perspektiv än budgetens ettåriga, men kortare än till år 2040. Detta för att på medellång sikt stärka och ge ledning till arbetet med en socialt hållbar utveckling i Stockholm.

Beträffande exakt nivå och tidpunkt för måluppfyllelse av etappmålen ska ett fortsatt utvecklingsarbete ske.

Bakgrund

Kommunfullmäktige har i stadens budget för 2015 fattat beslut om att inrätta en kommission för ett socialt hållbart Stockholm med uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor i Stockholm och lämna förslag till åtgärder för en jämlik och socialt hållbar stad. I september 2015 beslutade kommunfullmäktige om organisation och genomförande av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. I ärendet anmäldes också rapporten *Skillnadernas Stockholm*. Från hösten 2015 har kommissionens arbete utvecklats genom fördjupningsrapporter med åtgärder för att minska skillnader i livsvillkor i Stockholm.

I juni 2016 beslutade fullmäktige om en strategi för genomförande av kommissionens åtgärder. En bärande del i strategin var integreringen av kommissionens analyser och åtgärder i stadens budgetprocess. Strategin pekade också på möjligheterna till finansiering genom stadens sociala investeringsfond och på behovet av samordning med andra processer såsom stadsdelsnämndernas lokala utvecklingsprogram.

I maj 2017 beslutade kommunfullmäktige att godkänna en lägesrapport från kommissionens arbete. Kommissionens analyser och föreslagna åtgärder har i hög grad omhändertagits och prövats inom ramen för ordinarie budgetprocess.

Kommunfullmäktige har vidare fattat beslut om en långsiktig inriktning för Stockholms stad i form av *Vision 2040 – En stad för alla*. Visionen beskriver en långsiktigt hållbar utveckling i ekologiskt, ekonomiskt, socialt och demokratiskt perspektiv. En viktig del av stadens vision beskriver därmed en socialt sammanhållen stad och detta har varit en utgångspunkt för kommissionens analyser och föreslagna rekommendationer. Dessa har därmed bidragit till att stärka styrningen mot visionens Stockholm.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom stadsledningskontorets stab i samverkan med stadsutvecklingsavdelningen samt avdelningen för välfärdsstyrning och avdelningen för välfärdsutveckling.

Ärendet

I kommunfullmäktiges budget 2018 gavs kommunstyrelsen i uppdrag att utarbeta en färdplan för ett Stockholm för alla med

utgångspunkt i kommissionens arbete. Enligt uppdraget ska färdplanen identifiera etappmål för staden fram till år 2040 för att sluta gapet mellan den långsiktiga visionen och de årliga prioriteringarna i stadens budget.

Arbetet med färdplanen har bedrivits inom stadsledningskontoret i samverkan med berörda nämnder och bolagsstyrelser. De utvecklingsledare som varit ansvariga för kommissionens fördjupningsrapporter har representerat arbetsmarknads-, utbildnings-, socialtjänst- och stadsbyggnads-nämnden. I kommissionens hela organisation har dock flertalet av stadens nämnder och bolagsstyrelser varit representerade. Analyser och förslag i kommissionens rapporter har därmed en bred förankring i stadens organisation, utöver att de också grundar sig på de underlag som fristående forskare har bidragit med.

Stadsledningskontorets synpunkter och förslag

Stockholms stad har det senaste decenniet arbetat utifrån stadsövergripande visioner som tydliggör den långsiktiga inriktningen för staden. Den aktuella målbilden, *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla*, är ett strategiskt åtagande från Stockholms stads sida för att möta dagens och framtidens samhällsutmaningar. Av visionen framgår stadens långsiktiga mål och strategier för en hållbar utveckling.

I den nu föreslagna färdplanen preciseras hur staden på medellång sikt bör fokusera resurser för att uppnå en socialt hållbar utveckling och stärka styrningen mot Vision 2040. Färdplanen är indelad i fyra huvudsakliga målområden som staden bör rikta in sig mot för att främja en socialt hållbar utveckling och skapa jämlika livsvillkor. Dessa målområden motsvarar de utvecklingsområden utifrån vilka även den sociala hållbarhetskommissionen organiserades och täcker således in väsentliga livsområden eller faktorer som är grundläggande för människors utveckling, hälsa och livschanser. Målområdena relaterar även tydligt till inriktningar inom Vision 2040 liksom inriktningsmål och verksamhetsmål i kommunfullmäktiges budget 2015–2018. De målområden som färdplanen utgår ifrån är:

- Uppväxt och utbildning
- Arbete och företagande
- Boende och stadsmiljö
- Demokrati och trygghet

Utgångspunkten för färdplanen är en samlad analys av de sociala utmaningar som staden står inför, i huvudsak beskrivna utifrån de

analyser som genomförts av kommissionen åren 2015–2018. För att stärka styrningen mot *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla* ska färdplanen identifiera strategier och etappmål, som kan mobilisera stadens nämnder och bolagsstyrelser på medellång sikt.

Färdplanen fyller samtidigt ytterligare en funktion. De sociala utmaningar staden står inför är komplexa och kräver samverkan, inte bara inom staden, utan även med näringsliv och civilsamhälle. Färdplanen syftar därför också till att göra det tydligt för externa aktörer hur staden ser på utmaningarna och vad som är prioriterat att samlas kring för att främja en socialt hållbar utveckling.

Färdplanen svarar mot behovet av att samla stadens gemensamma krafter kring en socialt hållbar utveckling. Alla stadens nämnder och bolagsstyrelser föreslås få i uppdrag att arbeta i färdplanens riktning och beakta underlaget i sina verksamhetsplaner. Färdplanen bör ges en särskilt stark ställning som underlag för prioriteringar i budget.

Arbetet med etappmål

I processen med färdplanens framtagande har ett arbete gjorts med att identifiera etappmål. I denna process har olika förslag till etappmål analyserats och innehåll, målnivå och tidpunkt har övervägts. I det följande redovisas förslag till prioriterade etappmål för varje utvecklingsområde avseende innehåll. Beträffande en mer exakt nivå och tidpunkt för måluppfyllelse ska ett fortsatt utvecklingsarbete ske. De prioriterade etappmålen ska dock ha ett längre tidsperspektiv än budgetens ettåriga, men en kortare tidshorisont än år 2040, då visionen ska vara uppnådd. Kring år 2025-2030 kan vara en lämplig tidpunkt för måluppfyllelse.

De prioriterade etappmålen ska bidra till att skapa gemensamt fokus för nämnder och bolagsstyrelser i arbetet med att uppnå stadens vision och tydliggöra förutsättningarna i samarbetet med externa aktörer. Etappmålen kan också konkretiseras i de KF-indikatorer som läggs fast i kommande års budgetar och därmed integreras i ILS.

Etappmål Uppväxt och utbildning

En avslutad gymnasieexamen är i praktiken en miniminivå på Stockholms arbetsmarknad och är därför en viktig förutsättning för goda livsvillkor genom hela livet. En förutsättning för att nå dit är att eleverna lämnar årskurs nio med behörighet att söka till gymnasiet. I syfte att skapa en uppväxtmiljö för alla barn där deras rätt till en bra utbildning tillgodoses oavsett bakgrund har därför

följande prioriterade etappmål identifierats inom utvecklingsområdet uppväxt och utbildning:

- Andel av eleverna i årskurs 9 i Stockholms stads grundskolor som har behörighet till nationella program i gymnasieskolan ökar

Etappmål Arbete och företagande

För att etablera sig på arbetsmarknaden och öka sina chanser till välbefinnande och hälsa behöver unga i hela staden ha möjligheter att arbeta eller studera. Fokus bör därför läggas på den grupp som inte gör någonting. Det anknyter också till målet om att fler ska klara grundskolan med godkända betyg då det är en viktig förutsättning för att gå vidare med studier och arbete. Därför har följande etappmål identifierats.

- Andelen unga som varken arbetar eller studerar har tydligt minskat

Etappmål för boende och stadsmiljö

Hur och var stadsutveckling sker är en viktig del i arbetet med att skapa en mer sammanhållen och hållbar stad. Ett ökat bostadsbyggande i fokusområden och strategiska samband stärker förutsättningarna för kultur- och idrottssatsningar, arbetsplatser och företagande, utbildning och service i stadens yttre delar, vilket leder till att följande etappmål identifierats.

- En ökad andel av bostadsbyggandet har skett i översiktsplanens fokusområden och strategiska samband

Stockholms arbetsplatser är inte jämnt fördelade över staden, och obalansen är till ytterstadens nackdel. Det innebär att dagbefolkningen blir snedfördelad inom staden liksom underlaget för lokal handel och företagande. Det ska finnas goda förutsättningar för bostäder, arbetsplatser och service i stadens alla delar. I och med de stora infrastruktursatsningar som nu planeras finns förutsättningar för en bättre balans i staden avseende dagbefolkning, service och företagande och följande etappmål har därför identifierats.

- Fler arbetsplatser har tillkommit i ytterstaden

Etappmål för demokrati och trygghet

Tillit är avgörande för en stark demokrati. Personer som är trygga i vardagen och känner tillit till andra människor är mer delaktiga i samhället, vilket också är grundläggande för människors välbefinnande. Likaså är förtroendet för offentliga institutioner viktigt för ett välfungerande samhälle. Ett högt förtroende ger stadens institutioner legitimitet. Alla stadens förvaltningar och bolag ska sträva mot ett ökat förtroende från medborgarna. Inom utvecklingsområdet demokrati och trygghet har därför följande två etappmål identifierats.

- Andelen stockholmare som känner sig otrygga i sitt bostadsområde minskar
- Andelen stockholmare som har lågt förtroende för stadsdelsnämnden minskar

De redovisade etappmålen bör beaktas i kommunstyrelsens upprättande av förslag till budget.

Vägval för en social hållbar utveckling

För att skapa en tydlig inriktning i arbetet med att nå en socialt hållbar utveckling i linje med *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla* har ett antal strategier tagits fram i färdplanen. Dessa strategier utgår ifrån de mest prioriterade utmaningarna inom de fyra målområdena; uppväxt och utbildning, arbete och företagande, boende och stadsmiljö samt demokrati och trygghet. Strategierna riktar sig till alla stadens nämnder och bolagsstyrelser men ska också göra det tydligt för externa samverkansaktörer hur staden ser på utmaningarna och vad som är prioriterat att samlas kring för att främja en socialt hållbar utveckling.

I det följande framgår strategiernas rubriker, deras innehåll utvecklas i färdplanen.

Följande strategier är prioriterade inom uppväxt och utbildning:

- I. Prioritera tidiga och förebyggande insatser till utsatta barn och deras familjer
- II. Öka deltagandet och stärk likvärdigheten i förskolan
- III. Minska skolsegregationen genom att främja en socialt blandad elevsammansättning
- IV. Förebygg skolmisslyckanden och öka likvärdigheten mellan skolor

- V. Utveckla det kollegiala lärandet och ledarskapet vid stadens skolor
- VI. Tillhandahåll ett bredare och mera tillgängligt fritidsutbud för att nå fler unga

Följande strategier är prioriterade inom arbete och företagande:

- I. Få fler kortutbildade att fullfölja en väl anpassad vuxenutbildning
- II. Stärk kopplingen mellan skola och arbets- och samhällsliv
- III. Underlätta inträdet till arbetslivet genom riktade stödinsatser samt arbetsmarknads- och yrkesutbildningar
- IV. Stockholms stad som arbetsgivare ska främja ett inkluderande arbetsliv
- V. Stärk samverkan med privat näringsliv i arbetet med svaga grupper etablering på arbetsmarknaden
- VI. Utveckla förutsättningarna för företagande i ytterstaden

Följande strategier är prioriterade inom boende och stadsmiljö:

- I. Öka tillgången till bostäder för resurssvaga hushåll
- II. Främja socialt blandade bostadsområden
- III. Fokusera resurser och samla kraft kring fokusområden och strategiska samband
- IV. Säkerställ en väl gestaltad och omhändertagen stadsmiljö i hela staden
- V. Använd mark- och planprocessen för att aktivt främja socialt värdeskapande

Följande strategier är prioriterade inom demokrati och trygghet:

- I. Stärk civilsamhällets möjligheter att vara en kraft för demokratisk förankring och lokal utveckling
- II. Fördjupa dialogen med medborgare och främja ett jämlikt medskapande
- III. Säkerställ ett tillitsfullt bemötande i kontakten med medborgare och brukare
- IV. Stärk det systematiska arbetet mot diskriminering
- V. Rikta tidiga sociala insatser till unga i riskzonen för kriminalitet
- VI. Främja trygghet i det offentliga rummet genom brottspreventiva åtgärder

Stadsledningskontoret förordar mot bakgrund av det anförda att kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige att ge nämnder och bolagsstyrelser i uppdrag att arbeta i färdplanens riktning och beakta förslagen i sin verksamhetsplanering. Samtidigt bör kommunstyrelsen i upprättandet av förslag till budget beakta färdplanens innehåll och pröva dess förslag till vägval/strategier och etappmål i enlighet med detta tjänsteutlåtande.

Ingela Lindh
Stadsdirektör

Sverker Henriksson
Avdelningschef

Bilaga

Färdplan för ett Stockholm för alla

Remissutgåva Stockholms stad 2018.
Denna rapport har utarbetats inom ramen för
Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm.
Rapporten är skriven av Elisabet Bremberg och
Helen Slättman samt hållbarhetschef Paul Alarcón
på stadsledningskontoret, Stockholms stad.

Färdplan för ett Stockholm för alla

5.

Arbete och företagande

Sid 31

2.

Innebörden av social hållbarhet

Sid 9

1.

Stockholms väg mot en socialt hållbar framtid

Sid 5

4.

Uppväxt och utbildning

Sid 17

3.

Stadens styrning mot en socialt hållbar framtid

Sid 13

6.

Boende och
stadsmiljö

Sid 45

8.

Genomförande
av färdplanen

Sid 73

7.

Demokrati
och trygghet

Sid 59

Innehåll

1	Stockholms väg mot en socialt hållbar framtid	5
1.1	Det går bra för Stockholm, men inte bra för alla stockholmare	6
1.2	Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm	7
1.3	Behovet av en färdplan för socialt hållbar utveckling	8
2	Innebörden av social hållbarhet	9
2.1	Hållbarhetens olika dimensioner	10
2.2	Social hållbarhet handlar om ojämlika livsvillkor	11
3	Stadens styrning mot en socialt hållbar framtid	13
3.1	Social hållbarhet i vision och budget	14
3.2	Färdplanen stärker styrning och uppföljning	15
4	Uppväxt och utbildning	17
4.1	Goda uppväxtvillkor – men inte för alla	18
4.2	Förskolan ger en god start i livet	19
4.3	Skolan ska kompensera för skillnader i livsvillkor	22
4.4	En meningsfull fritid ger bättre livskvalitet och hälsa	26
4.5	Vägval för en socialt hållbar utveckling	28
5	Arbete och företagande	31
5.1	Förutsättningarna för företagande varierar i staden	32
5.2	Arbetsmarknaden i Stockholm är tudelad	35
5.3	Vägval för en socialt hållbar utveckling	43
6	Boende och stadsmiljö	45
6.1	Bostadsbristen är en av regionens stora utmaningar	46
6.2	Växande behov av bostäder som fler kan efterfråga	48
6.3	Trångboddheten tilltar i bostadsbristens spår	50
6.4	Segregationen har ökat	53
6.5	Goda livsmiljöer behöver säkerställas i hela staden	55
6.6	Vägval för en socialt hållbar utveckling	57
7	Demokrati och trygghet	59
7.1	Stora skillnader i valdeltagande	60
7.2	Lägre tillit i socioekonomiskt svaga områden	61
7.3	Bristande förtroende för offentliga institutioner	62
7.4	Medborgarnas inflytande mellan val behöver stärkas	64
7.5	Större otrygghet i socioekonomiskt svaga områden	66
7.6	Tryggheten ökar med ett starkt lokalsamhälle	69
7.7	Vägval för en socialt hållbar utveckling	70
8	Genomförande av färdplanen	73

Stockholms väg mot en socialt hållbar framtid

Det finns skäl att se positivt på stadens utveckling, samtidigt som kommissionen visar på en oroande utveckling med växande skillnader i livsvillkor.

1.1 Det går bra för Stockholm, men inte bra för alla stockholmare

I många internationella jämförelser och enligt de flesta mått framstår Stockholm som en av världens bästa städer att bo och verka i. Under 2010-talet har konjunkturen i Stockholm varit stark och ekonomin fortsätter att växa även om tillväxttakten visar tecken på att avta. Det goda ekonomiska läget och en stark befolkningstillväxt har gett förutsättningar till en expansiv arbetsmarknad med ökande sysselsättning och sjunkande arbetslöshet.

Utifrån ett ekonomiskt perspektiv finns det skäl att se positivt på stadens utveckling. Samtidigt har Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm visat på en oroande utveckling med växande skillnader i livsvillkor. På arbetsmarknaden har polariseringen ökat, där utrikes födda och personer med kort utbildning halkar efter. I skolan har elevsorteringen ökat och elevers sociala bakgrund har allt större betydelse för deras prestationer. Segregationen i skolan motsvaras av en segregation i boendet där människor med liknande socioekonomiska förutsättningar bor allt mer koncentrerat i Stockholm.

Ytterst påverkar skillnaderna i livsvillkor stockholmarnas hälsa och välbefinnande. Rapporten *Skillnadernas Stockholm* visade att hälsan i staden har förbättrats över tid. Medellivslängden har ökat med nästan åtta år sedan 1970 och ohälsotalen har nära nog halverats sedan år 2003. Samtidigt kvarstår stora hälsoskillnader mellan delar av staden och mellan grupper i samhället. Risken för en sämre hälsa är större för socioekonomiskt svaga grupper, kvinnor, personer med funktionsnedsättning, utrikes födda och hbtq-personer.¹

En ojämlik och segregerad stad begränsar individens livschanser, men stora skillnader i livsvillkor är inte bara en fråga om rättvisa. Utanförskapet på arbetsmarknaden är ekonomiskt ohållbart om staden ska kunna möta behoven hos en åldrande befolkning. Livsvillkorens skillnader försvagar också den sociala sammanhållningen, vilket skapar grogrund för sociala konflikter. Otryggheten i Stockholm är förvisso större i socioekonomiskt svaga områden, men har ökat i hela staden. Därigenom påverkar den sociala ojämlikheten livskvaliteten för alla stockholmare och stadens attraktionskraft.

Ett socialt hållbart Stockholm där människor känner tillit till varandra och där det finns likvärdiga möjligheter att utvecklas lägger grunden för en ekonomiskt hållbar utveckling och är avgörande för att uppnå stadens vision om ett Stockholm för alla.

¹ Jfr Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Skillnadernas Stockholm" (2015); Kommissionen för jämlik hälsa, "Det handlar om jämlik hälsa – utgångspunkter för Kommissionens vidare arbete" (SOU 2016:47)

1.2 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm

Kommunfullmäktige i Stockholms stad fattade i budget för 2015 beslut om att inrätta Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm med uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor i Stockholms stad och föreslå åtgärder för en jämlik och socialt hållbar utveckling.

I september 2015 beslutade kommunfullmäktige om organisation och genomförande av kommissionen. Viktiga utgångspunkter var att kommissionens arbete skulle vara förankrat i forskning och att fortlöpande underlätta implementeringen av rekommendationer.

Kommissionen har organiserats som ett särskilt utvecklingsprojekt inom stadsledningskontoret under ledning av stadens hållbarhetschef och med en styrgrupp bestående av stadsdirektören, biträdande stadsdirektörer, ekonomidirektören, avdelningschefen för stadsutveckling och vice VD för Stadshus AB. Därutöver har direktörer för enskilda förvaltningar och bolag adjungerats vid beslut om kommissionens olika delrapporter.

Till projektet har vidare en politisk referensgrupp knutits med förtroendevalda från de politiska partierna i kommunstyrelsen som sedan år 2015 har kunnat följa kommissionens arbete.

Det operativa arbetet med kommissionen har organiserats kring fyra utvecklingsområden som har letts av särskilda utvecklingsledare från stadsbyggnadskontoret, arbetsmarknadsförvaltningen, utbildningsförvaltningen, socialförvaltningen och stadsledningskontoret. Utvecklingsledarna har haft som ansvar att, genom inkluderande processer där berörda förvaltningar och bolag deltagit, ta fram delrapporter med fördjupad kunskap och förslag till åtgärder inom avgränsade frågeställningar. I detta arbete har samverkan med fristående forskare varit central och oberoende forskningsunderlag har tagits fram inom rapportprocesserna. Sammantaget har kommissionen presenterat 18 egna rapporter.

I juni 2016 fattade kommunfullmäktige beslut om strategi för genomförande av kommissionens åtgärder. Genomförandestrategin betonade att kommissionens förslag till åtgärder ska prövas i upprättande av stadens budget. Strategin pekade också på möjligheterna till finansiering genom stadens sociala investeringsfond och på behovet av samordning med andra processer såsom stadsdelsnämndernas lokala utvecklingsprogram. Kommissionens analyser och föreslagna åtgärder har i hög grad omhändertagits inom ramen för ordinarie budgetprocess.

Därutöver har kommissionen arrangerat och deltagit vid konferenser, seminarier och hearings för att presentera och förankra kommissionens arbete hos breda målgrupper inom stadens tjänstemannaorganisation, bland förtroendevalda och bland aktörer utanför Stockholms stad.

18

Kommissionen har presenterat 18 egna rapporter, där samverkan med fristående forskare varit central.

De sociala utmaningar staden står inför är komplexa och kräver samverkan, inte bara inom staden, utan även med näringsliv och civilsamhälle.

1.3 Behovet av en färdplan för socialt hållbar utveckling

I kommunfullmäktiges budget 2018 gavs kommunstyrelsen i uppdrag att utarbeta en färdplan för ett Stockholm för alla med utgångspunkt i kommissionens arbete för att sluta gapet mellan den långsiktiga visionen och de årliga prioriteringarna i stadens budget.

Uppdraget svarar mot behovet av att samla stadens gemensamma krafter kring en socialt hållbar utveckling. Alla stadens nämnder och bolagsstyrelser föreslås få i uppdrag att arbeta i färdplanens riktning och beakta underlaget i sina verksamhetsplaner. Färdplanen ges en särskilt stark ställning som underlag för prioriteringar i budget.

Utifrån kommissionens omfattande kunskapsproduktion ska färdplanen tillhandahålla en sammanvägd analys av de sociala hållbarhetsutmaningar som Stockholm står inför, och avgörande vägval för staden i arbetet med att möta utmaningarna. För att stärka styrningen mot *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla* ska färdplanen också identifiera strategier som kan mobilisera stadens nämnder och bolagsstyrelser med ett längre perspektiv än budgetens ettåriga tidsperspektiv, men med en kortare tidshorisont än år 2040, då visionen ska vara uppnådd.

Färdplanen fyller samtidigt ytterligare en funktion. De sociala utmaningar staden står inför är komplexa och kräver samverkan, inte bara inom staden, utan även med näringsliv och civilsamhälle. Färdplanen syftar därför också till att göra det tydligt för externa aktörer hur staden ser på utmaningarna och vad som är prioriterat att samlas kring för att främja en socialt hållbar utveckling.

2

Innebörden av social hållbarhet

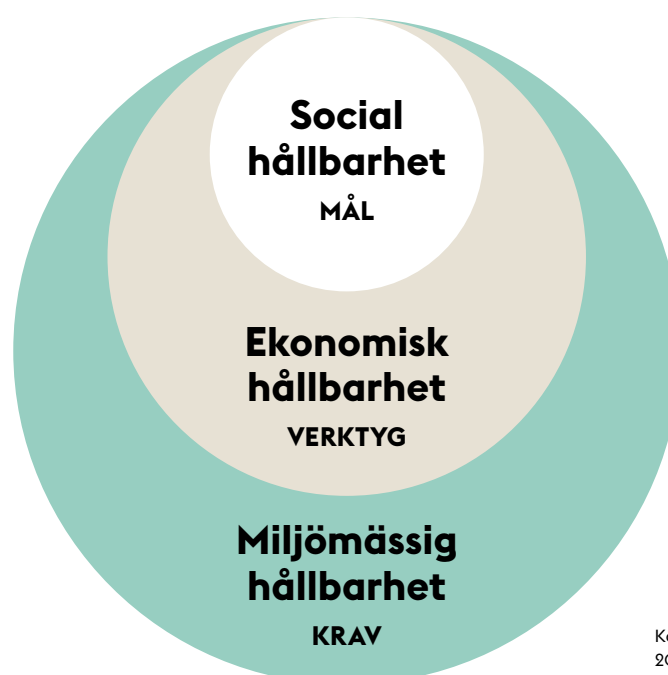
2.1 Hållbarhetens olika dimensioner

Sedan Världskommissionen för miljö och utveckling, även kallad Brundtland-kommissionen, presenterade rapporten *Vår gemensamma framtid* år 1987 har hållbar utveckling kommit att få en allt mer framträdande plats på dagordningen för politiska beslutsfattare. Även inom näringslivet har hållbarhetsfrågorna ökat i betydelse och betraktas i allt större utsträckning som affärskritiska. År 2015 antog Förenta Nationernas generalförsamling en global agenda för hållbar utveckling. Agenda 2030 inrymmer 17 integrerade och odelbara mål som balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. Världens länder har därigenom åtagit sig verka för en i alla avseenden hållbar samhällsutveckling.

Med hållbar samhällsutveckling avses i regel att nuvarande och framtida generationer ska tillförsäkras en god miljö och hälsa, social och ekonomisk välfärd och rättvisa. Ett vägledande förhållningssätt till den inbördes relationen mellan hållbarhetens dimensioner placerar den sociala hållbarheten i centrum. Samtidigt förutsätter en hållbar utveckling att den sociala hållbarheten inte eftersträvas på bekostnad av planetära förutsättningar. Naturen sätter utvecklingens yttre gränser. Utan en långsiktigt god ekonomi finns heller inte förutsättningar för vare sig en socialt eller miljömässigt hållbar utveckling. Ekonomin ger de verktyg som möjliggör en hållbar utveckling.

Att mål för en hållbar utveckling är integrerade och odelbara innebär som princip att inget mål kan eftersträvas på bekostnad av ett annat, och att framgång krävs inom alla områden för att målen ska kunna nås. Bortom teoretiska ramverk uppstår emellertid ofta målkonflikter som kräver avvägningar och prioriteringar i det praktiska arbetet för en hållbar utveckling. Underlag som denna färdplan ger Stockholms stad ett grundläggande stöd för de avvägningar och prioriteringar som behöver göras för att främja en socialt hållbar utveckling i Stockholm.

Figur 1: Illustration av relationen mellan de olika hållbarhetsdimensionerna

Källa: Jämlikhetsrapporten 2017 – skillnader i livsvillkor i Göteborg

2.2 Social hållbarhet handlar om ojämlika livsvillkor

Denna färdplan ger Stockholms stad stöd för de avvägningar och prioriteringar som behöver göras för att främja en socialt hållbar utveckling.

En allmänt erkänd definition av social hållbarhet saknas och begreppet kan vara svårt att omsätta i precisa formuleringar och mätbara variabler. Samtidigt kretsar olika definitioner eller förhållningssätt till begreppet primärt kring två perspektiv. Å ena sidan avses välfärdens och livsvillkorens fördelning i samhället, social rättvisa och alla människors möjlighet till utveckling, hälsa och livschanser. Å andra sidan framhävs relationerna mellan människor, social sammanhållning och samhällets förmåga att hantera konflikter och problem.

I Sverige har frågan om socialt hållbar utveckling under senare år uppmärksamats genom flera satsningar, inte minst på kommunal och regional nivå. Göteborgs stad genomför exempelvis en långsiktig satsning för att minska ojämlika livsvillkor under namnet *Jämlikt Göteborg – hela staden socialt hållbar*. Inom ramen för arbetet har styrdokumentet *Göteborgs stads program för en jämlik stad 2018–2026* och två kunskapsunderlag som beskriver skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg tagits fram.² Malmö stad tog år 2010 initiativ till *Kommission för ett socialt hållbart Malmö*. Malmö stads efterföljande arbete för en socialt hållbar utveckling bygger på kommissionens analyser, förslag och rekommendationer och syftar till att minska ojämlikheter i hälsa i Malmö.³

Under 2011–2013 arbetade Sveriges kommuner och landsting (SKL) tillsammans med 20 kommuner, landsting och regioner inom ramen för en satsning kallad *Samling för social hållbarhet – minska skillnader i hälsa* som resulterade i rekommendationer ska bidra till att stärka social hållbarhet och minska skillnader i hälsa. Arbetet låg till grund för Mötesplats social hållbarhet som inrättades 2013 och som bedrivs i samarbete med Folkhälsomyndigheten. Mötesplatsens uttryckliga syfte är att arbeta vidare med samlingens rekommendationer om att integrera jämlikhet i hälsa i all politik samt i ledning och styrning, att ge alla barn och unga en bra start i livet, att ge alla förutsättningar till egen försörjning och att skapa hälsofrämjande och hållbara miljöer och samhällen.⁴

Utifrån dessa olika initiativ är det tydligt att ojämlikhet i hälsa har kommit att ses som en viktig indikation på ett samhälles sociala hållbarhet och att detta relateras till ett bredare ojämlikhetsperspektiv där skillnader i grundläggande livsvillkor betonas. Kommissionen för jämlik hälsa som regeringen har tillsatt beskriver att ojämlikhet i hälsa uppkommer som ett resultat av ojämlikhet i tillgång till resurser – förhållanden, villkor och möjligheter – mellan sociala grupper.

2 Jfr Göteborgs stad, "Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg 2014" (2015); samt "Jämlikhetsrapporten 2017 – skillnader i livsvillkor i Göteborg" (2017)

3 Kommission för ett socialt hållbart Malmö, "Malmöns väg mot en hållbar framtid – hälsa, välfärd och rättvisa" (2013)

4 Mötesplats social hållbarhet, SKL

För att motverka ojämlikhet i hälsa ska samhället stärka individens egna förmågor och bidra med resurser där individens egna inte räcker till.

Regeringens kommission identifierar sju centrala livsområden där resursbrister och sårbarheter har särskild vikt. Dessa inkluderar:

- Det tidiga livet
- Kompetenser, kunskap och utbildning
- Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö
- Inkomster och försörjningsmöjligheter
- Boende och närmiljö
- Levnadsvanor
- Kontroll, inflytande och delaktighet

Resurser inom dessa områden genereras i samspelet mellan individen och samhällets institutioner. För att motverka ojämlikhet i hälsa ska samhället sträva efter att stärka såväl individens egna förmågor och möjligheter att generera resurser, som samhällsinstitutionernas förmåga att bidra med resurser i situationer där individens egna inte räcker till.⁵ Detta fråntar inte den enskilde ansvar för sina livsval, men det innebär ett vidkännande av att det individuella beslutsutrymmet påverkas av livsvillkoren inom beskrivna livsområden, och att samhället har ett ansvar att säkerställa att alla individer ges ett rimligt beslutsutrymme.

De sju livsområdena kan med en annan indelning sorteras i enlighet med de fyra utvecklingsområden som har strukturerat Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholms arbete: *Uppväxt och utbildning, Arbete och försörjning, Demokrati och trygghet och Boende och stadsmiljö*. Dessa uttrycker således de livsområden inom vilka insatser för att motverka ojämlika livsvillkor behöver fokuseras för att främja en jämlik hälsa och en socialt hållbar utveckling.

5 Kommissionen för jämlik hälsa, slutbetänkande SOU 2017:47 s. 9

3

**Stadens styrning
mot en socialt
hållbar framtid**

Vision 2040 – Ett Stockholm för alla, är ett strategiskt åtagande från Stockholms stad för att möta dagens och framtidens samhällsutmaningar.

3.1 Social hållbarhet i vision och budget

Staden har det senaste decenniet arbetat utifrån stadsövergripande visioner som tydliggör den långsiktiga inriktningen för staden. Den aktuella målbilden, *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla*, är ett strategiskt åtagande från Stockholms stads sida för att möta dagens och framtidens samhällsutmaningar. Av visionen framgår stadens långsiktiga mål och övergripande strategier för en långsiktigt hållbar utveckling. Genom visionen vill staden skapa tydlighet om långsiktiga ambitioner, såväl internt som mot externa intressenter och samverkanspartner.

Visionen är uppdelad i fyra inriktningar som beskriver de kvaliteter som ska utmärka Stockholm år 2040: *Ett Stockholm som håller samman*, *Ett klimatsmart Stockholm*, *Ett ekonomiskt hållbart Stockholm* och *Ett demokratiskt hållbart Stockholm*. De fyra inriktningarna har hållbarhetsdimensionerna som tidigare beskrivits som utgångspunkt och sociala aspekter genomsyrar alla fyra inriktningar. Tydligast präglar dock den sociala hållbarhetsdimensionen de två inriktningarna *Ett Stockholm som håller samman* och *Ett demokratiskt hållbart Stockholm*.

Kommunfullmäktige beslutar varje år om budget för staden med utgångspunkt från den långsiktiga visionen. Budgeten är överordnad och styrande för stadens alla verksamheter. I budget pekar staden på en övergripande nivå ut mål och inriktning för verksamheterna. Åren 2015–2018 har budgetens inriktning preciserats i fyra inriktningsmål som överensstämmer med visionens övergripande inriktningar. Nämnder och bolagsstyrelser beslutar mer konkret om steg för att nå vision och mål i samband med sin verksamhetsplanering. Uppföljning sker i tertialrapporter och verksamhetsberättelse.

Styrningen mot en socialt hållbar utveckling fastställs därutöver i ett antal styrdokument som berör enskilda verksamhetsområden eller har tvärsektoriella perspektiv som ska genomsyra all verksamhet inom Stockholms stad. Ett socialt hållbarhetsperspektiv där likvärdiga livsvillkor betonas utmärker flera av dem, bland annat översiktsplanen, stadens idrottspolitiska program, skolprogrammet och stadsdelsnämndernas lokala utvecklingsprogram.

3.2 Färdplanen stärker styrning och uppföljning

Färdplanen preciserar hur staden på medellång sikt bör fokusera resurser för att uppnå en socialt hållbar utveckling och stärka styrningen mot Vision 2040.

I denna färdplan preciseras hur staden på medellång sikt bör fokusera resurser för att uppnå en socialt hållbar utveckling och stärka styrningen mot Vision 2040. Utgångspunkten för färdplanen är en samlad analys av sociala utmaningar som staden står inför, i huvudsak beskrivna utifrån de analyser som genomförts av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm åren 2015–2018. Utifrån dessa analyser pekar färdplanen ut vägval för hur stadens verksamheter ska arbeta på kort och längre sikt.

Färdplanen är indelad i fyra huvudsakliga målområden som staden bör rikta in sig mot för att främja en socialt hållbar utveckling och skapa jämlika livsvillkor. Dessa målområden motsvarar i stort de utvecklingsområden utifrån vilka den sociala hållbarhetskommisionen organiserades och täcker således in väsentliga livsområden eller faktorer som är grundläggande för människors utveckling, hälsa och livschanser. De målområden som färdplanen utgår ifrån är:

- Uppväxt och utbildning
- Arbete och företagande
- Boende och stadsmiljö
- Demokrati och trygghet

Målområdena relaterar tydligt till inriktningar inom Vision 2040 liksom inriktningsmål och verksamhetsmål i kommunfullmäktiges budget 2015–2018. Målområdet *Uppväxt och utbildning* har tydligast kopplingar till visionens inriktning *Ett Stockholm som håller samman* som beskriver ett Stockholm där alla barn och unga får sin rätt till en bra utbildning tillgodosedd, där ett rikt utbud av idrott och kultur bidrar till en meningsfull fritid och där välfärden ger jämlika livschanser. Även målområdet *Boende och stadsmiljö* har samband med denna inriktning som också beskriver att Stockholm ska vara en sammanhållen, trygg och levande stad där fler människor har möjlighet att hitta en lämplig bostad. Målområdet *Arbete och företagande* knyter huvudsakligen an till inriktningen *Ett ekonomiskt hållbart Stockholm* där Stockholm beskrivs vara en stad med hög sysselsättning där alltfler arbetar och försörjer sig själva. Målområdet *Demokrati och trygghet* har samband med *Ett demokratiskt hållbart Stockholm*. Denna inriktning beskriver ett Stockholm som värnar de mänskliga rättigheterna och är fritt från diskriminering. Demokratien beskrivs som livaktig i hela staden och invånarna är delaktiga i stadens utveckling.

I relation till Agenda 2030 bedöms färdplanens målområden beröra ett flertal av de 17 globala målen. Målet om *Minskad ojämlikhet* (mål 10) är utgångspunkten för färdplanen. Likaså kan målet om *Hälsa och välbefinnande* (mål 3) ses som en övergripande inriktning och målet om *Jämställdhet* (mål 5) som ett perspektiv som genomsyrar färdplanen. De olika målområdena i färdplanen har också enskilt påtagliga samband med målsättningar i Agenda 2030. Målområdet *Uppväxt och utbildning* relaterar till *God utbildning för alla* (mål 4) och målområdet *Demokrati och trygghet* till *Fredliga och inkluderande samhällen* (mål 16). Målområdet *Boende och stadsmiljö* knyter framför allt an till *Hållbara städer och samhällen* (mål 11), men även till *Hållbar industri, innovationer och infrastruktur* (mål 9). Målområdet *Arbete och företagande* har samband med *Anständiga arbetsvillkor och tillväxt* (mål 8) och till *Ingen fattigdom* (mål 1).

Sammanfattningsvis finns starka kopplingar mellan färdplanen och såväl Vision 2040 som Agenda 2030. För att stärka styrningen utifrån vision och budget på medellång sikt ska färdplanen bidra till att kraftsamla och skapa gemensamt fokus för nämnder och bolagsstyrelser. Eftersom Stockholms utveckling bara delvis ligger inom stadens rådighet att påverka krävs dock nära samverkan och kunskapsallianser med aktörer utanför staden om visionen ska kunna förverkligas. Därför syftar färdplanen också till att göra stadens prioriteringar och perspektiv på sociala utmaningar tydliga för intressenter inom näringslivet och civilsamhället. Detta ger aktörer utanför staden en möjlighet att utifrån en gemensam målbild samarbeta med staden kring hållbar samhällsutveckling.

I följande kapitel (4–7) beskrivs utmaningar för en socialt hållbar utveckling inom de fyra målområdena *Uppväxt och utbildning*, *Arbete och företagande*, *Demokrati och trygghet* samt *Boende och stadsmiljö*. Respektive kapitel avslutas med prioriterade strategier för att möta de utmaningar som har identifierats. För att visa på goda exempel beskrivs även två vägvisande verksamheter inom varje målområde.

4

Uppväxt och utbildning

Enligt Vision 2040

är Stockholm en trygg och inspirerande uppväxtmiljö för alla barn. Staden ger en god grund för att utveckla barns och ungdomars fysiska och psykiska hälsa samt sociala förmåga. Alla barn i Stockholm ska få sin rätt till en bra utbildning tillgodosedd oavsett bakgrund. Stadens förskolor och skolor är väl ansedda och det är alltid nära till en skola med hög kvalitet. Det rika utbudet av aktiviteter av olika slag är tillgängligt för alla.

4.1 Goda uppväxtvillkor – men inte för alla

Det finns idag nästan 190 000 barn i Stockholms stad under 18 år varav knappt en fjärdedel är tonåringar. Om tio år kommer det totala antalet barn ha ökat med 35 000 i det snabbt växande Stockholm. Levnadsvillkoren för flertalet av dessa är goda, men skillnaderna mellan områden och grupper av unga är stora. Det tar sig bland annat i uttryck i skillnader i hälsa, där barn och unga med svagare socioekonomiska förutsättningar skattar sin hälsa som sämre, har högre förekomst av psykiska besvär samt upplever en lägre livskvalitet jämfört med barn och unga med starkare socioekonomiska förutsättningar. Det finns också genomgående könsskillnader och flickor skattar sin hälsa som sämre än pojkar. Denna andel ökar också med stigande ålder. Även unga med funktionsnedsättning har en sämre hälsa än andra barn och unga.⁶

Förskolan och skolan har en mycket stor betydelse för barn och ungas utveckling men även fritiden är ett viktigt komplement och ibland en kompensation för unga med svårigheter. Forskning visar att barn och ungdomar som deltar i föreningsliv eller aktiviteter mår bättre och har högre studieresultat samt en starkt känsla av delaktighet och självförtroende. Också barns och deras familjers ekonomiska situation utgör en viktig förutsättning för barns uppväxtvillkor och det finns tydliga samband mellan barns hälsa, ekonomi och utbildning. Exempelvis får våldsutsatta barn ofta svårare att tillgodogöra sig utbildning, utveckla färdigheter och därmed öka förutsättningarna för framtida försörjning och välbefinnande. Enligt Rädda barnen har nästan vart sjunde barn någon gång utsatts för fysiskt våld av en vuxen och det är mer vanligt att barn i socioekonomiskt svaga områden upplever våld. Andelen relativt fattiga barnhushåll⁷ var 11,4 procent år 2014 i staden som helhet, vilket i antal motsvarar ungefär 15 800 barnhushåll. Variationerna mellan stadsdelsområdena är stora och skillnaderna mellan barns ekonomiska förutsättningar i olika delar av staden har ökat sedan år 2005 även om den totala andelen relativt fattiga barnhushåll i staden har minskat.

Tabell 1. Andel (%) relativt fattiga barnhushåll per stadsdelsområde år 2014

Stadsdelsområde	Andel	Stadsdelsområde	Andel
Rinkeby-Kista	26,9%	Östermalm	9,6%
Skärholmen	22,2%	Hägersten-Liljeholmen	7,4%
Spånga-Tensta	18,4%	Södermalm	7,1%
Hässelby-Vällingby	13,4%	Norrmalm	6,9%
Enskede-Årsta-Vantör	13,1%	Kungsholmen	6,7%
Farsta	12,7%	Bromma	6,3%
Skarpnäck	12,1%	Älvsjö	6,1%

6 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Jämlig fritid, bättre framtid – Om unga stockholmares fritidsvillkor" (2017)

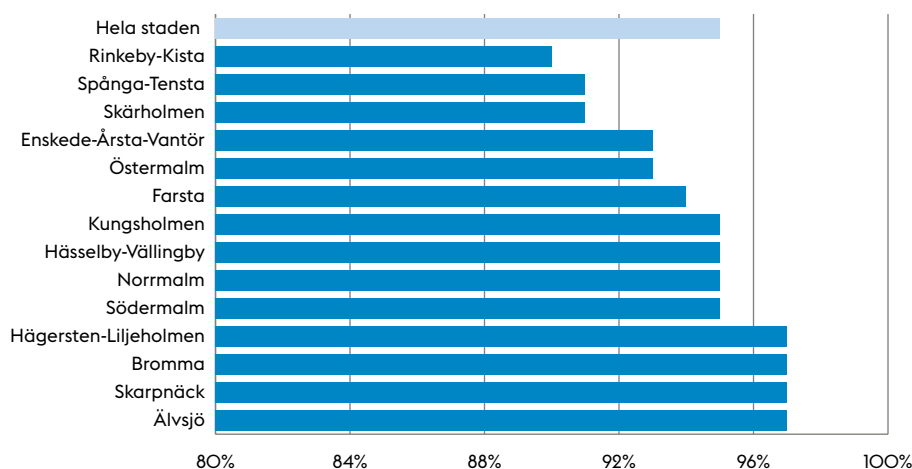
7 Avser hushåll med hemmaboende barn som har en sammanräknad förvärvsinkomst som ligger 60 procent under stadens medianinkomst. Det är en definition som används av bland annat EU för att definiera den relativa fattigdomen.

4.2 Förskolan ger en god start i livet

Forskning visar att en förskola som skapar goda lärande- och utvecklingsmöjligheter kan bidra till att förbättra barnens psykiska hälsa på kort och lång sikt, främja senare skolprestationer och motverka beteendeproblem i skolan. Förskolan är betydelsefull för samhällets möjligheter att skapa goda uppväxtvillkor för alla barn, eftersom det är den arena, utöver hemmet, där de flesta barn upp till sex års ålder tillbringar en stor del av sin dag. Mest gynnas barn från resurssvaga förhållanden av att gå i förskolor av hög kvalitet och av att vara i grupper med barn från olika socioekonomiska förhållanden.⁸

I Stockholms stad är deltagandet i förskolan högt, i genomsnitt cirka 94–95 procent för barn i åldern 2 till 5 år. Siffran har varit stabil sedan år 2010. Samtidigt är variationerna stora mellan olika områden. Cirka 2 500 stockholmsbarn i åldern 2–5 år deltar inte i förskoleverksamheten. Områden med sämre socioekonomiska förutsättningar har i genomsnitt en lägre inskrivningsgrad. Även detta mönster har varit tydligt sedan år 2010. Där förskolan kan ha som störst betydelse är deltagandet således som lägst.

Figur 2. Andel (%) inskrivningsgrad i förskola per stadsdelsområde år 2017 av barn i åldern 2–5 år

Staden administrerar förskolan utifrån en indelning i 94 planområden. I det tjugotal områden som har lägst inskrivningsgrad varierar den mellan i huvudsak 85–89 procent, i något enstaka fall så lågt som kring 80 procent. Även på planområdesnivå samvarierar låga inkomstnivåer med låga inskrivningsgrader.

Staden fördelar resurser utifrån behov bland annat i syfte att kompensera för skilda socioekonomiska förutsättningar och för att möjliggöra en likvärdig förskola. Det innebär att områden med sämre socioekonomiska förutsättningar fått mer resurser för att åstadkomma exempelvis mindre barngrupper och anställa mer personal. Andelen förskollärare borde därmed vara högre i socioekonomiskt svaga områden men är tvärtom lägre. Dessutom är nöjdheten med förskolan lägre i socioekonomiskt svaga områden.

Barn från resurssvaga förhållanden gynnas mest av att gå i förskolor av hög kvalitet.

Områden med sämre socioekonomiska förutsättningar har i genomsnitt en lägre inskrivningsgrad i förskolan.

8 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Förskolan – En god investering i jämlika livsvillkor" (2017)

För att kompensera för sämre förutsättningar behöver den pedagogiska kvaliteten stärkas, bland annat genom en ökad andel förskolelärare.

Tabell 2. Antal barn per heltidsanställd hösten 2016 i planområden med högst och lägst socioekonomiskt index⁹

Planområde	Antal barn/personal	Socioekonomiskt index	Inskrivningsgrad (%)
Rinkeby	4,2	366	86
Tensta Hjulsta	4,5	324	88
Husby	4,0	294	90
Skärholmen	4,2	274	86
Rågsved	4,2	265	86
Hammarbyhamnen	4,5	36	92
Johan Skytte	4,9	33	90
Norra Ängby	6,2	23	95
Herrängen	5,1	22	98
Enskedeldalen	4,9	21	91

Anm: I tabellen ovan avses all personal, dvs. förskolelärare, barnskötare och övrig pedagogisk personal.

För att kompensera för sämre förutsättningar behöver den pedagogiska kvaliteten stärkas, bland annat genom en ökad andel förskolelärare. Mellan år 2010 och 2017 sjönk dock andelen förskolelärare från 42 till 39 procent i stadens förskolor. Stockholms stad kommer att ha ett rekryteringsbehov på cirka 1 200 barnskötare och förskollärare per år fram till 2024. För att nå upp till stadens mål, att 40 procent av personalen i förskolans verksamhet ska vara förskollärare, behöver staden rekrytera cirka 500–600 förskollärare per år. Samtidigt väntas cirka 500 studenter per år examineras på förskolläraryrket från närliggande lärosäten. Det leder till slutsatsen att staden behöver arbeta med egna åtgärder för att möta personalbehoven.

Ett ytterligare problem är att sjukfrånvaron ökat mellan 2009 och 2016 bland både barnskötare och förskolelärare. En viss minskning kan dock skönjas år 2017. År 2016 varierade den mellan sju och tolv procent i de olika stadsdelsområdena.

9 En sammanvägning av variablerna arbetslöshet, utbildning, född utanför Europa och ohälsotalet i lika delar.

Vägvisande verksamheter

Introduktionsförskolor till stöd för barn och vuxna

I Rinkeby öppnade 2016 en introduktionsförskola som kombinerar den öppna förskolans mötesplats med den ordinarie förskolans mer strukturerade verksamhet för att erbjuda stöd till utveckling för både barn och föräldrar.

Introduktionsförskolan etablerades för att möta det stora behovet av stöd och hjälp till etablering i samhället som finns bland många familjer i stadsdelen. Många föräldrar som bott länge i Sverige har varit hemma med små barn och har därför inte haft tillfälle att lära sig språket. Nyanlända föräldrar som ännu inte fått uppehållstillstånd har heller inte rätt att läsa SFI. Stadsdelsförvaltningen har vidare upplevt ett behov av att nå föräldrar med information om vad förskolan är och vilken betydelse verksamheten kan ha för deras barns utveckling.

På introduktionsförskolan har pedagogerna utarbetat en modell för språkstöd som passar både barn och föräldrar. Barnen deltar i pedagogisk verksamhet och får lära känna förskolans miljö. Språkträningen kombineras med att föräldrarna får kunskap om samhället samt råd och stöd i föräldrarollen. Besökarna är ofta mycket motiverade att lära sig språket och att etablera sig i samhället. Introduktionsförskolan ger också förskolan möjlighet att presentera sin verksamhet i syfte att främja inskrivning i ordinarie verksamhet.

Under 2017 hade verksamheten 150 besökare och staden har därefter etablerat ytterligare en introduktionsförskola i Rinkeby-Kista samt även i Skärholmen, Spånga-Tensta och Hässelby-Vällingby.

Introduktionsförskolor finns i Rinkeby-Kista, Spånga-Tensta, Skärholmen och Hässelby-Vällingby.

Utbildning är den enskilt viktigaste faktorn för att bryta socialt utanförskap bland barn och unga.

4.3 Skolan ska kompensera för skillnader i livsvillkor

Utbildning är den enskilt viktigaste faktorn för att bryta socialt utanförskap bland barn och unga. Goda skolprestationer och utbildning efter grundskolan är ett starkt skydd för barn i sårbara situationer. Det minskar sannolikheten för framtida ohälsa, kriminalitet och försörjningsproblem. En avslutad gymnasieexamen är i praktiken en miniminivå på Stockholms arbetsmarknad och är därför en viktig förutsättning för goda livsvillkor genom hela livet. En förutsättning för att nå dit är att eleverna lämnar årskurs nio med behörighet att söka till gymnasiet. Sedan år 2011 har andelen elever i årskurs nio som slutat skolan med behörighet att söka till gymnasiet varierat. Andelen nyanlända elever har de senaste åren varit högre än tidigare och då de har speciella förutsättningar och svårigheter att klara skolan mäts också resultaten exklusive dessa sedan år 2015.

Tabell 3. Andel (%) elever fördelade efter betygsresultat, perioden 2011–2017 i årskurs 9 i kommunala grundskolor i Stockholms stad¹⁰

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Behöriga till yrkesprogram	Samtliga	88	85,9	87,4	85,7	85,3	82,4	84,7
	Exkl. nyanlända 0–4 år					90,4	92,5	92,3
Nått kunskapskraven i samtliga ämnen	Samtliga	77	74,6	75,2	77	77,9	74,4	78,4
	Exkl. nyanlända 0–4 år					82,7	83,7	85,8

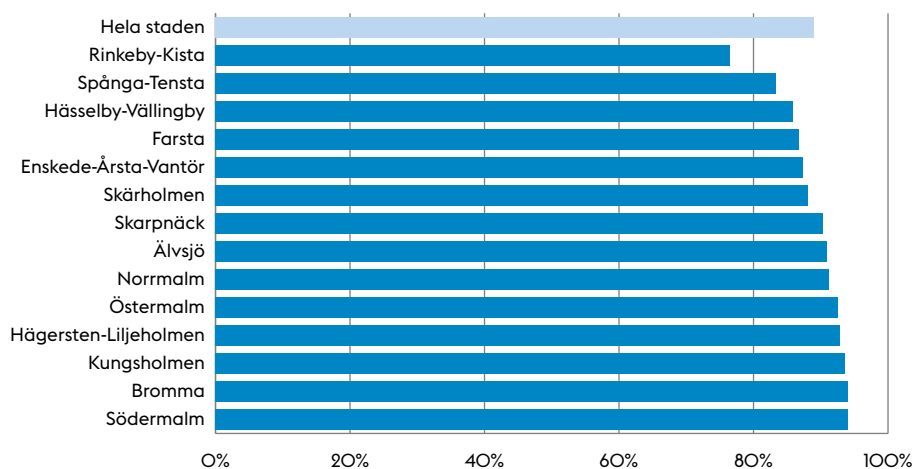
Andelen elever som nått kunskapsmålen i samtliga ämnen har haft en positiv trend sedan år 2012, men det är stora skillnader mellan olika stadsdelsområden i staden.

Andelen elever som nått kunskapsmålen i samtliga ämnen kan anses ha haft en positiv trend sedan år 2012. Det gäller även det genomsnittliga meritvärdet som har haft en generellt positiv utveckling de senaste åren. För andelen behöriga till yrkesprogram (den lägsta behörigheten till gymnasieskolan, här krävs inte godkänt i samtliga ämnen) är det svårare att utläsa en tydlig trend. Som framgår av figuren på nästa sida finns även stora skillnader mellan olika stadsdelsområden i staden. Ungdomar från socioekonomiskt mindre gynnade områden klarar i lägre utsträckning att nå gymnasiekompetens.

10 Utbildningsnämnden, Stockholms stad ”Verksamhetsberättelse 2017”

Figur 3. Andel (%) elever boende i staden som lämnar åk 9 med behörighet till yrkesprogram år 2016¹¹

Vidare har pojkar generellt lägre skolresultat än flickor. Av utrikes födda elever var 70 procent behöriga till gymnasiet år 2017 att jämföra med inrikes födda elever där andelen var 89 procent. Men här finns också stora skillnader mellan nyanlända och den övriga gruppen utrikes födda. Föräldrars utbildningsnivå har också stor betydelse för skolresultaten. År 2017 var 82 procent av eleverna vars föräldrar har högst gymnasieutbildning behöriga till yrkesprogram. För elever med högskoleutbildade föräldrar var motsvarande siffra 95 procent. Även elever med funktionsnedsättning har sämre förutsättningar och andelen som har fullföljt gymnasieskolan har sjunkit över tid.¹²

En indelning av kommunala skolor i Stockholms stad i fyra grupper efter skolresultat visar att skolor i grupperna med högst skolresultat har haft en stabil resultatutveckling perioden 2005–2016. Samtidigt har skolresultaten för de två grupperna med lägst resultat sjunkit. Trenden blir därför att avståndet mellan skolorna med högst och lägst skolresultat har ökat. Görs en indelning av skolorna efter socioekonomiska förutsättningar framgår likartade mönster. År 2017 bröts dock denna trend och resultatspridningen minskade. En förklaring är att skolor med gynnsamma socioekonomiska förutsättningar, vilka ofta har högre resultat, har tagit emot en större andel nyanlända än tidigare.

De socioekonomiska förutsättningarna, utifrån boendesegregationen och det fria skolvalet, har under det senaste decenniet generellt lett till allt mer homogena skolmiljöer. Elever med sämre förutsättningar samlas i allt högre utsträckning på samma skolor. Elever i socioekonomiskt svaga områden som byter till skolor i mer gynnsamma områden har oftast högre betyg än genomsnittet på den skola de lämnar. Det som är gynnsamt för den enskilde individen förstärker således samtidigt de strukturella skillnaderna. Det finns även en tendens att elever vars föräldrar är lågutbildade i ökande grad koncentreras till vissa skolor samt att skolorna i allt högre utsträckning sorteras utifrån elever med svensk kontra utländsk bakgrund.

Skillnader i skolresultat mellan skolorna har ökat, dock med undantag för det senaste året.

Att skapa trygghet för alla elever är grundläggande förutsättning för en god och likvärdig skola.

¹¹ Grafen avser elever boende i Stockholm oavsett skola. Tabellen ovan avseende betygsresultat avser alla elever som går i skolan i Stockholm oavsett bostadsort.

¹² Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, ”Dold potential” (2017)

Lärarna är avgörande för elevernas prestationer. Deras fortbildning och utveckling är därför av stor betydelse för kvaliteten i undervisningen.

Sammantaget har den ökade resultatspridningen mellan grundskolorna ett socioekonomiskt mönster. Segregationen utifrån bakgrund har ökat kontinuerligt det senaste decenniet och samtidigt har även skillnader i skolresultat mellan skolorna ökat, dock med undantag för det senaste året.¹³

Det finns således en tydlig grund för att på skolnivå arbeta med att minska skillnaderna. I kommissionens arbete har fyra viktiga områden definierats för att åstadkomma en hållbar skolutveckling; skolkultur, ledarskap och lärande organisationer samt stödbaserad inkludering.

En god skolkultur präglas av höga förväntningar på eleverna. Av stadens brukarundersökning framgår att var femte elev i årskurs 8, motsvarande drygt 1 000 elever, inte uppfattar att deras lärare förväntar sig att de ska nå alla målen. Vidare anser cirka hälften av alla elever att de inte har tillräcklig studiero på lektionerna. Att skapa trygghet för alla elever är grundläggande förutsättning för en god och likvärdig skola. Trygghet och studiero är angeläget på alla skolor men där tryggheten och studieron behövs som bäst, i socioekonomiskt svaga områden, förefaller den vara som lägst. Detta trots att dessa skolor har en högre andel lärare. Om stadens grundskolor delas in i tre grupper utifrån elevernas socioekonomiska förutsättningar så finns det nästan 50 procent fler lärare per elev på skolorna med svagare socioekonomiska förutsättningar jämfört med skolorna med starkast förutsättningar.¹⁴ Samtidigt är förmågan att rekrytera och behålla lärare är en avgörande framgångsfaktor för en positiv resultatutveckling i skolan. Här är utmaningarna stora i socioekonomiskt mindre gynnade områden.

En god *skolkultur* ger effekter även på längre sikt. I en rapport från Stockholms stad framgår att det sociala och pedagogiska klimatet i skolan kan ha en skyddande effekt för att motverka brottslighet.¹⁵ Ungdomars upplevelse av faktorer som uppmuntran och tydlighet från lärare, god kommunikation mellan lärare och elever samt mellan lärare och föräldrar, elevers delaktighet samt att skolarbetet känns meningsfullt kan bidra till minskad risk för kriminalitet.

Lärarna är avgörande för elevernas prestationer. Deras fortbildning och utveckling är därför av stor betydelse för kvaliteten i undervisningen. Forskning visar att skolor som fungerar som lärande organisationer leder till förbättring av elevernas resultat. För att skapa en mer *lärande organisation* har staden ett brett utbud av kompetensutvecklingsinsatser samt ett systematiskt kollegialt lärande på och mellan skolor. Här finns det dock indikationer på att det finns behov av ytterligare möjligheter till erfarenhetsutbyte, reflektion och analys av verksamheten, både avseende själva undervisningen och dess omgivande faktorer.

Forskning visar att heterogena elevgrupper och inkluderande skolor leder till bättre utbildningsresultat för elever med större behov och kan på detta sätt verka skyddande för grupper såsom nyanlända elever och elever i behov av extra anpassningar och stöd. *Stödbaserad inkludering* förutsätter samtidigt att inkluderingen inte enbart handlar om en fysisk inkludering, utan att undervisningen också anpassas efter den enskildes förutsättningar. Inom Stockholms stad finns ett flertal insatser för elever med behov av särskilt stöd och till nyanlända elever, men uppföljningen av dessa insatser behöver utvecklas.

13 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "En skola där alla ska lyckas" (2016)

14 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Den lärande skolan" (2017)

15 Stockholms stad "Skolan som skyddsfaktor" (2014)

Vägvisande verksamheter

Rinkebymodellen – utökat hembesöksprogram till förstagångsföräldrar

Ett utökat hembesöksprogram till nyblivna förstagångsföräldrar har sedan 2013 bedrivits i samverkan mellan Rinkeby BVC och föräldrarådgivare vid socialtjänsten inom Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning.

Bakgrunden till att programmet utvecklades var att både barnhälsovård och socialtjänst såg behov av ökat stöd till föräldrar för att förbättra barnens hälsa. Rapporter visade bland annat att vårdtyngden vid barnavårdscentralen var dubbelt så hög i Rinkeby som i länet som helhet. Här fanns också den i staden största andelen boende med lågt förtroende för stadsdelsförvaltningen. Det fanns resurser till nytta för ett starkt föräldraskap som inte nådde föräldrarna.

Programmet innebär att förstagångsföräldrarna i Rinkeby erbjuds sex hembesök under barnets första 15 månader av en BVC-sköterska och en föräldrarådgivare från socialtjänsten. Fokus är på barnets hälsa och utveckling och föräldrarnas betydelse i sammanhanget. Information ges om hur och var föräldrar och barn kan få råd och stöd av myndigheter och andra aktörer.

Arbetet har mottagits mycket positivt av förstagångsföräldrarna i Rinkeby som beskriver att programmet gett ökad trygghet i föräldrarollen, ökad kunskap om det svenska samhället och om samhällets stöd för föräldraskap. Arbetsättet ökar tilliten till myndigheter, vilket kan illustreras av en ökad vaccinationsgrad av förstfödda i Rinkeby. Arbetet har permanentats i Rinkeby och utvidgas till andra områden.

Utökade hembesöksprogram stärker föräldrar och ökar tilliten till myndigheter.

Det finns en stark koppling mellan en fysiskt aktiv fritid och såväl bättre hälsa och studieresultat som högre livskvalitet.

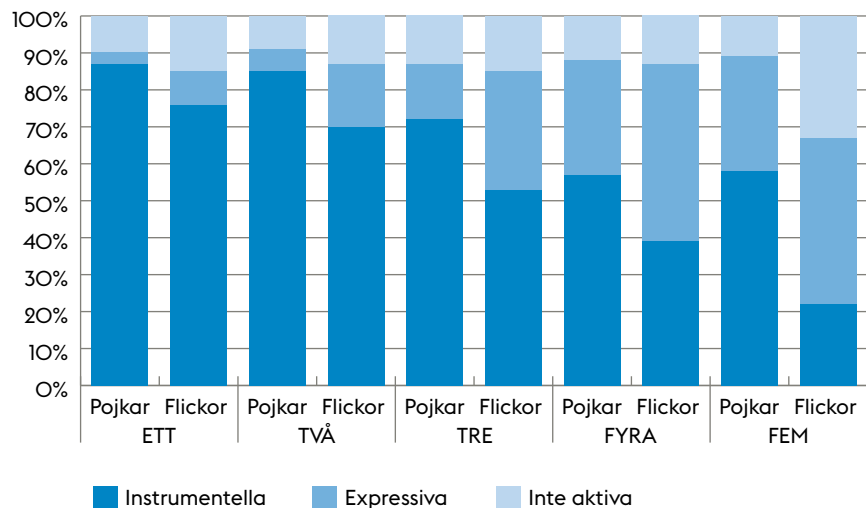
4.4 En meningsfull fritid ger bättre livskvalitet och hälsa

Barn och ungdomar som deltar i föreningsliv eller andra organiserade fritidsaktiviteter mår bättre och har bättre studieresultat än andra unga. Det finns också en stark koppling mellan en fysiskt aktiv fritid och såväl bättre hälsa som högre livskvalitet. Fritidsaktiviteter kan för individen bidra till stärkt självförtroende, en känsla av delaktighet och till positiva vuxenrelationer utanför familjen. För unga som har svårigheter i andra sammanhang kan en aktiv fritid därigenom verka kompenserande och bidra till en positiv utveckling.

Det finns emellertid stora skillnader i nyttjandet av det offentligt subventionerade fritidsutbudet inom Stockholms stad. En generell och tydlig trend är att barn och unga från socioekonomiskt starka förhållanden i större utsträckning deltar i organiserad fritidsverksamhet, vilket delvis kan förklaras av deras ekonomiska möjligheter att delta.

Av följande diagram framgår det totala deltagandet i olika fritidsaktiviteter utifrån socioekonomisk bakgrund och kön. *Instrumentella* aktiviteter är lärarledda, styrs av mål och sker på bestämda tider, t.ex. i idrottsföreningar och i kulturskolan. *Expressiva* aktiviteter är mer löst organiserade, exempelvis parklek, fritidsgård, simhall och bibliotek.¹⁶

Figur 4. Andel (%) elever som deltog i offentligt subventionerad fritidsverksamhet 2014/15 på **mellanstadiet** efter socioekonomisk bakgrund¹⁷

Barn och unga från socioekonomiskt starka förhållanden deltar i större utsträckning i organiserad fritidsverksamhet.

På mellanstadiet är nästan nio av tio barn involverade i någon form av fritidsverksamhet. Generellt når de expressiva aktiviteterna i högre grad ut till barn och unga med svagare socioekonomiska förutsättningar. Fritidsgårdarna besöks i störst utsträckning av pojkar medan fler flickor – i synnerhet med utländsk bakgrund – än pojkar söker sig till bibliotek. Barn och unga från socioekonomiskt starka förhållanden deltar i större utsträckning i idrottsföreningar och kulturskola. Idrotten når i högre grad pojkar än flickor, medan kulturskolan istället når fler flickor än pojkar.

¹⁶ Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Jämlig fritid, bättre framtid – Om unga stockholmares fritidsvillkor" (2017)

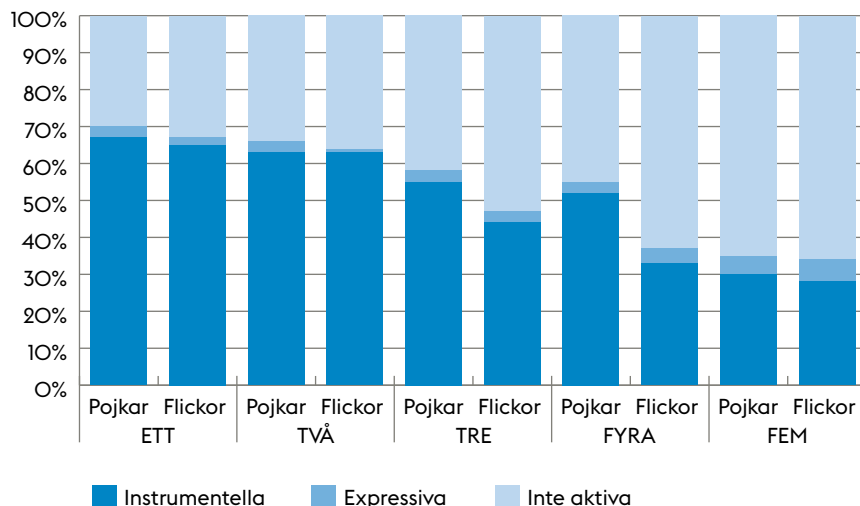
¹⁷ ETT är den socioekonomiskt starkaste gruppen, FEM är den svagaste.

Efter några år, när barnen går på högstadiet, har bilden förändrats. De expressiva aktiviteterna har minskat avsevärt i alla grupper. Antingen deltar barnen i instrumentella och mer organiserade aktiviteter, eller så deltar man inte i någon tydlig fritidsaktivitet.

En grupp som i lägre omfattning deltar i fritidsaktiviteter är barn och unga med funktionsnedsättning.

Figur 5. Andel (%) elever som deltog i offentligt subventionerad fritidsverksamhet 2014/15 på **högstadiet** efter socioekonomisk bakgrund

På gymnasiet har andelen aktiva ungdomar sjunkit ytterligare. Då är deltagandet av flickor från den svagaste socioekonomiska gruppen i fritidsverksamhet nästan obefintligt, medan det fortfarande är cirka hälften av både flickor och pojkar som deltar i de starkaste grupperna.

Ytterligare en trend är att barn börjar i organiserad fritidsverksamhet i allt yngre åldrar, men också att unga slutar allt tidigare i tonåren. På nästan alla områden minskar barn och ungas deltagande i olika fritidsaktiviteter med stigande ålder. Samtidigt blir det också allt svårare att börja med nya organiserade aktiviteter för ungdomar ju äldre de blir. Exempelvis är idrotten ofta mer prestationsorienterad för äldre ungdomar och kräver en viss förmåga och vana för att få delta i organiserad form.

En grupp som i lägre omfattning deltar i fritidsaktiviteter är också barn och unga med funktionsnedsättning. Det framgår exempelvis av att elever i särskolan är fysiskt aktiva i påtagligt lägre grad än övriga elever.

Tabell 4. Andel (%) högstadiel elever som var med i en idrottsförening eller annan förening år 2014

	Pojkar		Flickor	
	Grundsärskolan	Grundskolan	Grundsärskolan	Grundskolan
Idrottsförening	22	47	10	34
Annan förening	14	9	10	14

Barn och ungas deltagande i fritidsaktiviteter är således högre i starkare socioekonomiska grupper och vice versa. Deltagandet sjunker även med stigande ålder. Tonårsflickor, unga med funktionsnedsättning och unga i socioekonomiskt svaga områden är grupper som i särskilt låg utsträckning deltar i fysiska fritidsaktiviteter som främjar hälsa, skolresultat och livskvalitet.

Följande strategier är prioriterade för att uppnå **Vision 2040 – En stad för alla** inom området utbildning och goda uppväxtvillkor.

4.5 Vägval för en socialt hållbar utveckling

I. Prioritera tidiga och förebyggande insatser till utsatta barn och deras familjer

Tidiga sociala interventioner under ett barns uppväxt kan, förutom att vara till fördel för individen, vara samhällsekonomiskt lönsamt. Staden ska därför prioritera att genomföra sociala insatser som kan förhindra eller tidigt bryta en negativ utveckling hos barn och unga. I detta arbete har socialtjänsten en viktig roll i samarbete med förskola, skola, samt verksamheter inom fritid, kultur och idrott. Stödstrukturer för att möjliggöra förebyggande och samordnade insatser behöver utvecklas utifrån erfarenheter från arbetet med stadens sociala investeringsfond. Föräldrar eller andra vårdnadshavare och vuxna i ett barns direkta närhet utgör en avgörande resurs under uppväxtåren. Olika former av föräldrastöd behöver därför tillgängliggöras för alla familjer, men staden ska särskilt ombesörja att stödet når de familjer som behöver det mest. Familjecentraler och hembesöksprogram till förstagångsföräldrar utgör exempel på verksamheter för att nå föräldrar och bygga förtroendefulla relationer.

II. Öka deltagandet och stärk likvärdigheten i förskolan

I syfte att motverka ojämlika uppväxtvillkor behöver deltagandet i förskolan öka och redan inskrivna barns närvaro i förskolan främjas, särskilt gäller detta barn från socioekonomiskt eller i övrigt resurssvaga förhållanden. Kunskapen om vilka barn som inte deltar i förskolan behöver utvecklas. Där kan möjligheterna att stärka förskolans samverkansnätverk och introduktionsförskolornas roll gentemot de frånvarande barnens familjer vara ett viktigt steg. Likvärdigheten i förskolan ska vara ett fokus för staden och resurser behöver fördelas så att förskolor med större sociala utmaningar ges möjlighet att kompensera för barnens ojämlika förutsättningar. Förskolepersonalens kompetens har störst betydelse för förskolans likvärdighet. Därför ska staden främja det pedagogiska ledarskapet och säkerställa den pedagogiska kvaliteten med förskollärlarledd undervisning. En god språklig start i livet är grundläggande för alla barns utveckling. Stödåtgärder som främjar en god språkutveckling för alla ska därför prioriteras. Särskilt behöver barn med annat modersmål än svenska ges stöd till flerspråkighet.

III. Minska skolsegregationen genom att främja en socialt blandad elevsammansättning

En socialt blandad elevsammansättning med heterogena elevgrupper stärker lågpresterande elever då de möts av högre förväntningar och mer kamratstimulans, utan att det försvagar övriga elever. Staden ska därför aktivt verka för en blandad social elevsammansättning på sina grundskolor. Planeringen av nya förskolor och skolors fysiska placering, utformning och inriktning – och på gymnasiet även programutbud – ska ta hänsyn till möjligheten att främja en socialt blandad elevsammansättning. Staden bör stimulera elevutbyten och samverkan mellan skolor för att stärka social sammanhållning och understödja kollegialt lärande. Attraktiva profiler bör övervägas för kommunala grundskolor och gymnasieskolor i socioekonomiskt svaga områden. Alla kommunala grundskolor ska vidare bereda plats för nyanlända elever och staden bör se över vilka förutsättningar det finns för att samverka med fristående grundskolor i syfte att motverka ökad skolsegregation. Staden bör även aktivt delta i den nationella dialogen kring skolreformer för minskad skolsegregation.

IV. Förebygg skolmisslyckanden och öka likvärdigheten mellan skolor

Alla elever ska mötas av en skolkultur som präglas av höga förväntningar som ökar studiemotivationen. Staden behöver ge förutsättningar för en mer jämlik skola genom att hålla fast vid inledda satsningar på kärnuppdraget och elevhälsans arbete, nyanlända elever, digitalisering för att utveckla lärandet samt god kvalitet i fritidshem och fritidsklubbar. Elever i grundsärskolan och gymnasiesärskolan ska ges likvärdiga förutsättningar som övriga skolformer avseende bland annat lokaler, pedagogisk kvalitet och tillgång till olika stödfunktioner, exempelvis elevhälsan. Skolor med socioekonomiskt missgynnade förutsättningar ska använda närsamhället som stödjande resurs för goda studieresultat. Positiva förebilder och mentorship kan fylla en viktig funktion. De pedagogiska resultaten stärks också av en god hälsa, varför daglig fysisk aktivitet ska stimuleras. Elevhälsans främjande och förebyggande arbete behöver kontinuerligt utvecklas och skolsociala team bör förstärkas. Ett viktigt stödjande uppdrag har också studie- och yrkesvägledningen i grundskolan som ska vägleda eleverna att göra genomtänka val till framtida arbete och studier. Stödbaserad inkludering är ett grundfundament för en hållbar skolutveckling och genom uppföljning behöver staden säkerställa att elever med behov av särskilt stöd och nyanlända elever nås av rätt och särskilt anpassade insatser.

V. Utveckla det kollegiala lärandet och ledarskapet vid stadens skolor

Störst betydelse för elevernas resultat har lärarnas insatser. För att kompensera för skilda förutsättningar behöver staden skapa incitament för att locka de bäst lämpade lärarna att arbeta i skolor med de största utmaningarna. Skolor är lärande organisationer och en viktig grund för alla lärares utveckling är det kollegiala lärandet. Formerna för detta behöver ständigt utvecklas i syfte att öka kvaliteten. Alla skolor ska arbeta med kollegialt lärande inom den egna organisationen och i samarbete med andra skolor. Ledarskapet är en av hörnstenarna i en hållbar skolutveckling. Ett distribuerat ledarskap med fokus på såväl förbättrad undervisning och lärares färdigheter som på organisation och kultur, har förutsättningar att bli framgångsrikt.

VI. Tillhandahåll ett bredare och mer tillgängligt fritidsutbud för att nå fler unga

Fritiden har en stor betydelse för ungas hälsa, livskvalitet och prestationer i skolan. Samtidigt präglas fritiden för unga stockholmare av stora skillnader. För att motverka dessa behöver staden öka tillgängligheten till kultur- och idrottsaktiviteter för barn och ungdomar med fokus på socioekonomiskt svaga områden. Stadsövergripande bör styrningen och samordningen av fritidsfrågor utvecklas. En strukturerad samverkan mellan stadsdelsnämndernas fritids- och fältverksamheter, socialtjänst och facknämnder med ansvar för fritids- och kulturfrågor behöver finnas. Särskilt prioriterat är att främja flickors fysiska aktivitet och pojkars kulturutövande. Staden behöver också stärka och utveckla insatser som är tillgängliga för elever i grundsärskolan och gymnasiesärskolan. Riktad kommunikation och uppsökande arbete och anpassade insatser kan ha stor betydelse för att nå nya grupper. I skolan nås alla barn och unga, varför möjligheter till en aktiv fritid bör introduceras i anslutning till skoldagens slut tillsammans med fritidsverksamheter och föreningslivet. Stadens öppna fritidsverksamheter bör utvecklas utifrån barns och ungas önskemål och ska erbjuda ett bredare utbud av fritidsaktiviteter med strukturerade inslag.

5

**Arbete och
företagande**

Enligt Vision 2040

ska arbetsmarknaden i Stockholm vara väl-fungerande och skapa en hög sysselsättning bland befolkningen. Allt fler jobbar och försörjer sig själva. En stark efterfrågan på arbetskraft matchas av en god tillgång på kompetens. Oavsett vem man är går det att få ett arbete som matchar utbildning och yrkeserfarenhet eller en utbildning som leder till arbete. Näringslivets mångfald och det livslånga lärandet ger alla stockholmare frihet att följa och förverkliga sina drömmar.

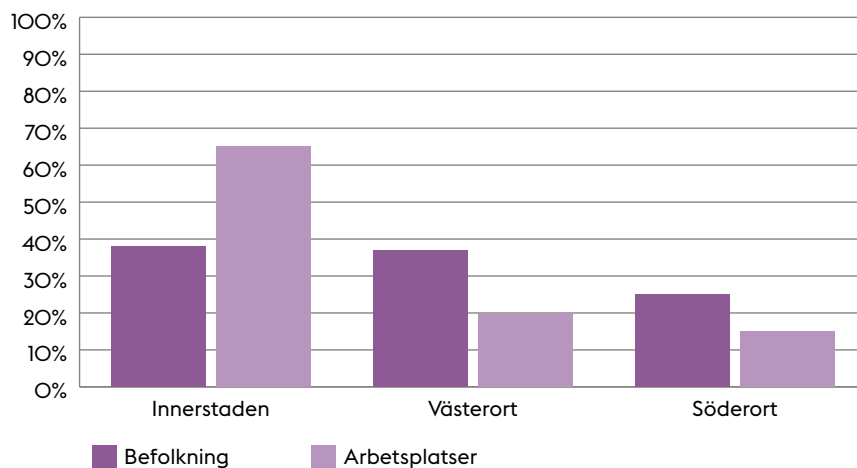
5.1 Förutsättningarna för företagande varierar i staden

Företagande har stor betydelse för en socialt hållbar utveckling då det ger individer som startar och driver företag egenmakt och försörjning, skapar arbetstillfällen för fler och bidrar till levande och trygga stadsdelar. I Stockholm är förutsättningarna för att starta och driva företag generellt goda. Att småföretagen visat sig vara viktiga arbetsgivare för personer med både lägre och högre utbildning, gör dem än viktigare för att kunna erbjuda hållbara möjligheter till sysselsättning för fler.

Sveriges näringsliv – i synnerhet i städerna – har de senaste decennierna präglats av en strukturmöjning där industrisektorn har minskat i storlek och tjänstesektorn har vuxit. Idag har Stockholm ett kunskapsintensivt näringsliv med stor branschbredd. År 2017 startades ungefär 70 000 nya företag i Sverige varav cirka 15 000 i Stockholms stad och nästan var tionde person i arbetsför ålder är företagare. Små- och medelstora företag dominerar, inte minst vad gäller tillskapandet av nya arbetstillfällen.

Stockholmsregionen präglas av en geografisk tudelning av arbetsmarknaden, där framförallt innerstaden alltmer domineras av tjänsteyrken som kräver hög utbildning, samtidigt som tillverkningsindustri och yrken med lägre utbildningskrav minskar. Stockholm är generellt sett väl gynnat vad gäller arbetsplatser, men de är inte jämnt fördelade över staden.

Figur 6. Andel (%) befolkning och arbetsplatser i olika delar av Stockholms stad år 2016

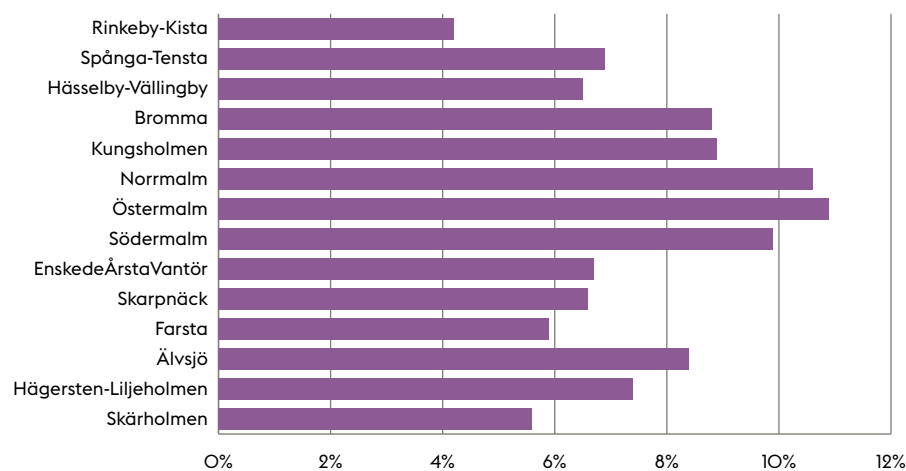
Totalt sett är en majoritet av alla arbetsställen lokaliserade i innerstaden samt i innerstadsnära områden. Undantaget Kista är den övriga staden i stor utsträckning dominerad av bostäder. Det gör att dagbefolkningen blir snedfördelad och att underlaget för lokal handel och service ges olika förutsättningar, vilket i sin tur påverkar stockholmarnas vardagsliv. En viktig förutsättning för företagande är därför god stadsplanering. I Stockholms stad finns 26 verksamhetsområden som endast eller huvudsakligen utgörs av företag. Samtliga har fungerat som viktiga knutpunkter för olika typer av verksamheter. Exempelvis har staden och berörda fastighetsägare arbetat med att utveckla Telefonplan till ett kreativt kluster med Konstfack som den centrala punkten och Högdalen till ett område för miljöteknik.

I den nya översiktsplanen för Stockholms stad pekas 10 av de 26 områdena ut som kvarvarande renodlade verksamhetsområden. För att tillgodose både befintliga och kommande företags behov, samt för att säkerställa stadens försörjning av varor behöver dessa områden utvecklas. Resterande verksamhetsområden ska omvandlas till funktionsblandade stadsdelar med en fortsatt betydande del företag och kontor av icke-störande karaktär. Verksamhetsområdena är viktiga för staden, inte minst då de visat sig ha en högre andel arbetsställen med många anställda (5–499) jämfört med övriga staden.¹⁸

Städer erbjuder en viktig grogrund för företag. Genom att attrahera och katalysera både idéer och kompetent arbetskraft är de noder för innovation och entreprenörskap. Samtidigt ökar segregationen i framgångsrika städer såsom Stockholm. Den urbana miljöns utformning spelar en betydande roll för näringslivet och förutsättningarna att etablera företag. Ett områdes befolkningstäthet och flöden, kollektivtrafik och transportmöjligheter samt närhet till andra arbetsplatser och övriga urbana verksamheter har betydelse för möjligheten att etablera nya företag. Stadsplaneringen kan därför främja förutsättningarna för att fler företag ska startas och kunna utvecklas på ett hållbart sätt i stadens alla delar.

När det gäller de som driver företagen – företagarna – finns också skillnader i förutsättningar. Det är generellt en större andel inrikes födda som driver företag i staden (9 procent) jämfört med utrikes födda (6 procent). I övriga riket är proportionerna de omvända. Det enda stadsdelsområde där det är relativt fler utrikes födda än inrikes födda som driver företag är Rinkeby-Kista.

Figur 7. Andel (%) företagare per stadsdelsområde 2000–2012

Företagande kan delas in i *möjlighetssökande företagande* och *nödvändighetsföretagande*. Möjlighetssökande syftar på företagande som grundas i ett aktivt val att bli företagare, till exempel som ett alternativ till lönearbete, eller som en chans att förverkliga en idé. Majoriteten av de som startar företag i Stockholms stad gör det från annan anställning av i huvudsak möjlighetssökande drivkrafter. I jämförelse med riket är Stockholms företagare mer välutbildade och generellt sett är företagandet mer utbrett bland inrikes födda män i socioekonomiskt starka områden än bland utrikes födda kvinnor i socioekonomiskt svaga områden. Män respektive inrikes födda som driver företag har dessutom högre inkomst än kvinnor respektive utrikes födda som driver företag.

Den urbana miljöns utformning spelar en betydande roll för näringslivet och förutsättningarna att etablera företag.

Företagsfrämjande insatser behöver göras tillgängliga i områden med lägre grad av företagande och anpassas för nya grupper.

¹⁸ Sweco "Analys av stadens verksamhetsområden" (2018)

För företagen i Stockholm är frågor om trygghet och kompetensförsörjning de största hindren för tillväxt.

Nödvändighetsföretagande refererar till de företag som startas för att grundaren inte ser något annat alternativ till försörjning.¹⁹ Nödvändighet förefaller i högre grad prägla utrikes föddas företagande än inrikes föddas företagande i Stockholms stad. Bland de som startar företag från arbetslöshet är män, utrikes födda, individer i socioekonomiskt svaga områden samt individer med enbart gymnasieutbildning överrepresenterade.

Utmaningarna kring företagande är stora och många misslyckas med att driva företag. Konsekvenserna av en konkurs är allvarliga för den enskilde, varför företagande inte ska betraktas som en arbetslöshetsåtgärd för personer utanför arbetsmarknaden, utan som ett sätt för dem med goda förutsättningar att kunna skapa sig hållbar sysselsättning eller förverkliga en idé. Det stärks av det faktum att andelen konkurser är högre bland nödvändighetsföretagare än bland övriga. För att skapa bättre förutsättningar för hållbara företag i hela staden behöver företagsfrämjande insatser tillgängliggöras i områden med lägre grad av företagande och anpassas för nya grupper.

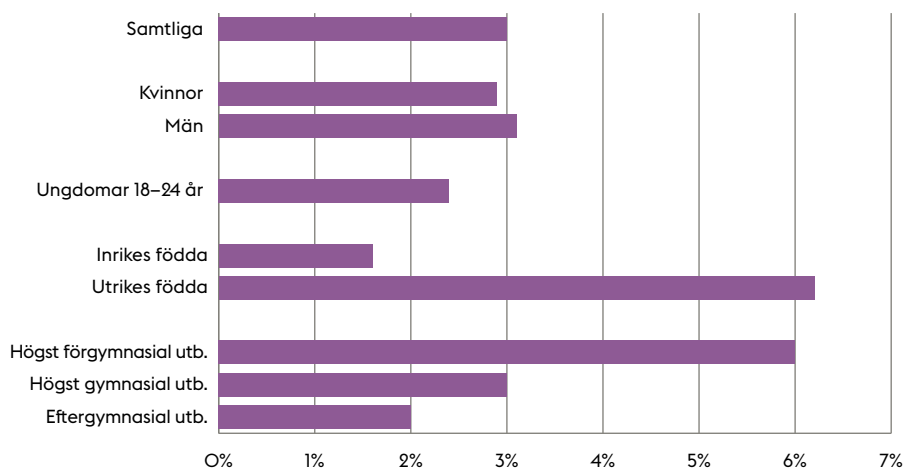
För företagen i Stockholm är frågor om trygghet och kompetensförsörjning de största hindren för tillväxt. Även om trygghet och säkerhet är en prioriterad fråga för företag i alla stadens stadsdelsområden, är det främst i vissa socioekonomiskt svaga områden som problemen är så stora att en del företag känner sig tvingade att flytta eller att lägga ned sin verksamhet. Särskilda insatser krävs för att säkerställa att den grundläggande tryggheten för företagare i hela staden fungerar. Beträffande kompetensförsörjningen är sysselsättningen hög i Stockholm, men samtidigt står människor med arbetsförmåga utanför arbetsmarknaden. Många företag lider samtidigt stor brist på kompetent arbetskraft. Problemen med rätt matchning är uppenbara. Individerna på arbetsmarknaden behöver rustas för att möta företagets krav, både för att de själva ska öka sin möjlighet till egenförsörjning och för att möta arbetsmarknadens behov.

¹⁹ Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Företagande i en stad för alla" (2018)

5.2 Arbetsmarknaden i Stockholm är tudelad

Sysselsättningen är central för bedömningen av en regions konkurrenskraft och livskraft. Att en hög andel av befolkningen har ett arbete är avgörande för både social och ekonomisk hållbarhet. Ett förvärsarbete med rimliga anställningsvillkor är för den enskilde viktigt för att kunna försörja sig själv och sina närstående, ger egenmakt och möjligheter att förverkliga ambitioner i livet. Människor som arbetar har i regel också bättre hälsa än de utan sysselsättning. I Stockholm är arbetsmarknaden stark. Under åren 2014–2017 har antalet sysselsatta i Stockholms län ökat med cirka 90 000 personer vilket är drygt en fjärdedel av hela rikets sysselsättningssökning. De geografiska skillnaderna i sysselsättning återspeglar en tudelad arbetsmarknad där vissa grupper har sämre förutsättningar och högre arbetslöshet.

Figur 8. Andel (%) öppet arbetslösa inom olika befolkningsgrupper i Stockholms stad år 2016

Andelen kortutbildade har minskat i samtliga stadsdelsområden de senaste 15 åren, men skillnaderna mellan olika delar av staden är fortfarande stora.

Av dem som står längre ifrån arbetsmarknaden och möjligheter till en egen försörjning är kortutbildade, utrikes födda och personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga särskilt utsatta grupper. Det finns därför skäl att särskilt redovisa förutsättningarna på arbetsmarknaden för dessa grupper.

Kort utbildning ger lång väg till arbete

Stockholms arbetsmarknad präglas i hög grad av arbeten med stort kunskapsinnehåll och är inriktade mot kvalificerad tjänsteproduktion. Utbildning har fått en allt större betydelse för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden och de som inte har gymnasieutbildning får allt svårare att få ett arbete med trygga anställningsvillkor. För personer med slutförd eftergymnasial utbildning var år 2016 andelen sysselsatta 85 procent i Stockholms stad medan motsvarande siffra för personer med högst grundskoleutbildning var 59 procent.

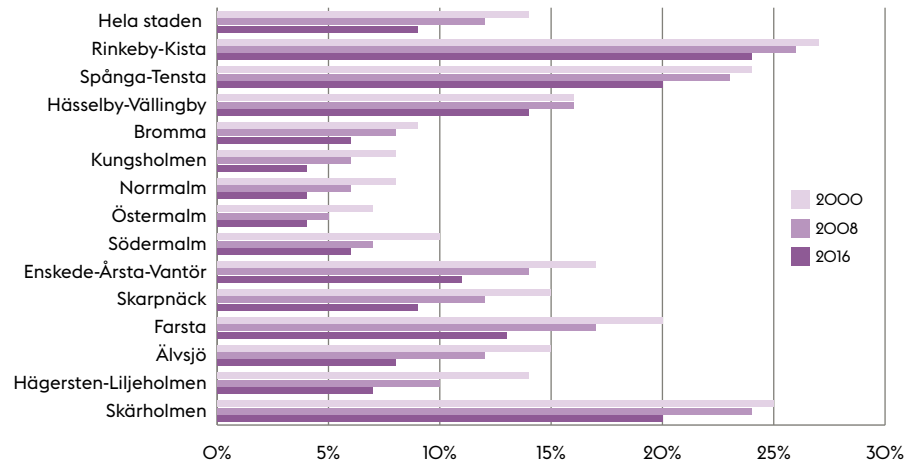
Andelen invånare utan gymnasieutbildning – kortutbildade – har minskat i samtliga stadsdelsområden de senaste 15 åren, men skillnaderna mellan olika delar av staden är fortfarande stora. På Järvafältet och i Skärholmen har drygt var femte invånare

Studier visar att bättre språkkunskaper tydligt förbättrar chanserna för utrikes födda på arbetsmarknaden, men det krävs mer än språk.

i åldern 20–64 år en utbildning motsvarande högst nioårig grundskola, innanför tullarna gäller detta högst var tjugonde invånare. I gruppen kortutbildade är nära hälften utrikes födda, varav de flesta är födda i ett land utanför Europa. En majoritet är män.

Figur 9. Andel (%) av befolkningen i åldern 20–64 år med grundskola som högsta utbildningsnivå

Generellt behöver utbildningsnivån höjas bland kortutbildade. En viktig utbildningsinsats som kommunen ansvarar för är kommunal vuxenutbildning (Komvux) inklusive Svenska för invandrare (sfi). År 2016 var knappt 24 000 av stadens invånare inskrivna på Komvux. Av dessa var antalet elever som deltog i grundläggande vuxenutbildning – dvs. motsvarande grundskola – ca 4 000. Samma år fanns i staden drygt 9 000 personer i åldern 18–50 som inte fullföljt grundskolan. Det antyder att andelen som deltar i den grundläggande vuxenutbildningen, för att åtminstone skaffa sig grundskolebehörighet, borde vara högre. Som framgår av följande tabell minskar också andelen korttidsutbildade i Komvux

Tabell 5. Bakgrund för elever inskrivna på Komvux i Stockholms stad²⁰

Andel (%) elever som är:	2012	2013	2014	2015	2016
i grundläggande vuxenutbildning	20	17	19	18	17
i gymnasial vuxenutbildning	80	83	81	82	83
	100	100	100	100	100
Andel (%) av alla elever som är	2012	2013	2014	2015	2016
korttidsutbildade	20	19	19	19	17
kvinnor	63	62	62	62	62
födda utrikes	51	50	51	51	50

Den mest grundläggande vuxenutbildningen för nyanlända är sfi. Av en utvärdering som Skolverket gjort framgår att elever som avslutat sfi överlag har en låg grad av etablering ett år efter avslutade studier.²¹ Studier visar att bättre språkkunskaper

²⁰ Skolverkets databaser

²¹ Skolverkets databaser; Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Allas rätt till kunskap" (2016)

tydligt förbättrar chanserna för de utrikes födda på arbetsmarknaden, men det krävs mer än språk.²² Här finns en utmaning i att utforma utbildningen så att kortutbildade motiveras att börja och fullfölja sina studier. Utbildningens utformning och intag påverkar också möjligheten för kortutbildade att tillgodogöra sig undervisningen. Kollektiva studieformer kan gynna gruppen. För den enskilde är det viktigt att det finns ekonomiska förutsättningar att bedriva studier. Redan inhämtade kunskaper behöver kunna valideras så att studietiden kan kortas.

Vuxenutbildningen har fått en allt starkare koppling till arbetsmarknaden, vilket förefaller vara särskilt viktigt för kortutbildade. Av de som studerar på Komvux lyckas gruppen som läser en yrkesinriktad utbildning i högst utsträckning att etablera sig på arbetsmarknaden. Det gäller särskilt inriktningar mot omsorg, bygg och restaurang, vilket är områden med en generell brist på arbetskraft i Stockholm.

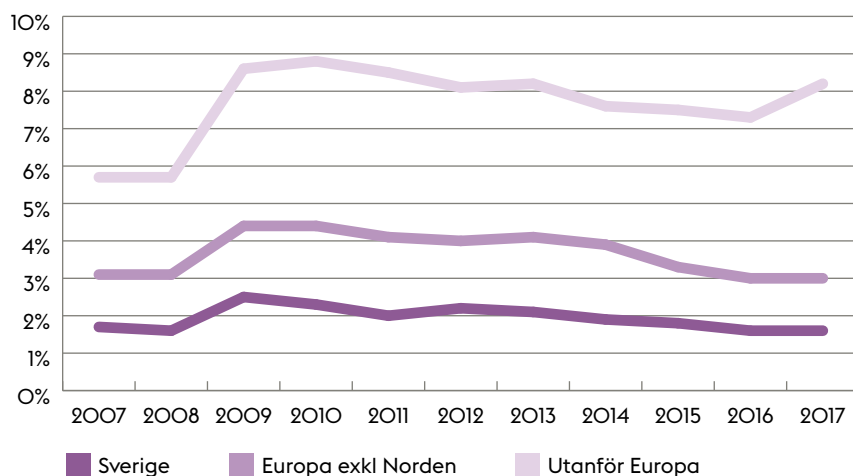
En särskilt viktig framgångsfaktor är lärarna och deras kompetens och förståelse för elevernas situation. För staden är kompetensutvecklingen av lärarna viktig för att dessa ska vara rustade för att möta det ökade elevantalet och delvis nya målgrupper med andra behov.

Utrikes födda har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden

Stockholm har de senaste decennierna haft en betydande invandring som har varit ovärderlig för regionens samlade kompetensförsörjning. I exempelvis Stockholms stads verksamheter är var tredje medarbetare utrikes född.²³ Samtidigt är utrikes födda den grupp där arbetslösheten för närvarande är som störst. I synnerhet har nyanlända svårt att etablera sig på arbetsmarknaden.

Bland utrikes födda i Stockholms stad var arbetslösheten 6,2 procent av befolkningen jämfört med 1,6 procent för inrikes födda år 2016. Förklaringarna är bland annat språksvårigheter, att många av dem som invandrar i större utsträckning gör det som skyddsbehövande snarare än som arbetskraftsinvandrare och att andelen mindre kvalificerade arbeten, med vilka det är enklare att etablera sig på arbetsmarknaden, generellt minskar. Utrikes födda är också en heterogen grupp. Andelen arbetslösa skiljer sig tydligt åt beroende på exempelvis bakgrund, där arbetslösheten är betydligt högre bland personer födda utanför Europa jämfört med övriga delar av befolkningen.

Figur 10. Andel (%) arbetslösa som andel av befolkningen i Stockholms stad beroende på födelseland

22 Delmi, "Integrationspolitik och arbetsmarknad" (2015:3)

23 Stockholms stads webbsida, personalstatistik

Vuxenutbildningen har fått en allt starkare koppling till arbetsmarknaden, vilket förefaller vara särskilt viktigt för kortutbildade.

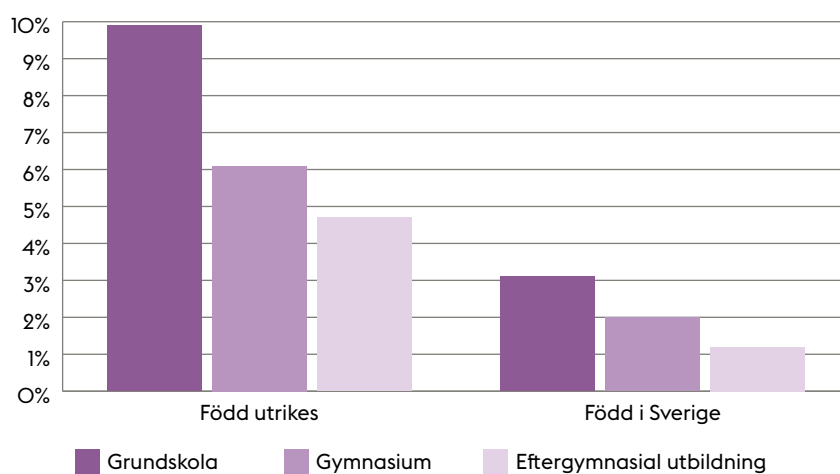

Skillnader i utbildning bland utrikes födda påverkar också starkt möjligheterna att etablera sig på arbetsmarknaden.

I samband med den ekonomiska krisen 2008 ökade arbetslösheten generellt, men för gruppen födda utanför Europa har den inte sjunkit tillbaka till samma nivåer som före krisen, vilket den gjort för grupperna födda i Sverige respektive övriga Europa. Dessutom har idag den stora flyktinginvandringen år 2015 börjat ge avtryck i arbetslöshetsstatistiken.

Skillnader i utbildning bland utrikes födda påverkar också starkt möjligheterna att etablera sig på arbetsmarknaden. Bland de utrikes födda är utbildningsnivån generellt lägre än bland inrikes födda. Det är också tydligt att utbildning ger utslag i lägre arbetslöshet för både utrikes och inrikes födda, om än på olika nivåer. Som framgår av följande diagram är arbetslösheten bland utrikes födda med högst grundskola dubbelt så hög som för utrikesfödda med eftergymnasial utbildning.

Figur 11. Andel (%) arbetslösa som andel av befolkningen i Stockholms stad beroende på födelseland och utbildningsbakgrund år 2017

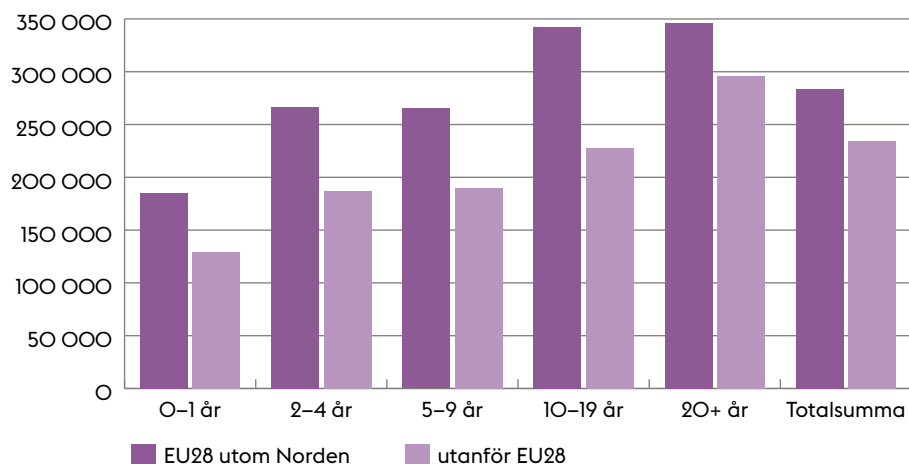
Utrikes födda kvinnor, och i synnerhet nyanlända kvinnor, har ett påtagligt lägre arbetskraftsdeltagande och sämre arbetsvillkor och ekonomi än andra grupper i samhället. Särskilt långt från arbetsmarknaden står utomeuropeiskt födda kvinnor med kort eller ingen utbildning. Denna grupp kvinnor deltar i mindre utsträckning än män i etableringsinsatser vilket dels kan bero på strukturella skillnader då dessa kvinnor väntas ta ett större ansvar för hemarbetet, dels på vilken typ av etableringsinsatser som erbjuds. Exempelvis finns ofta nystartsjobb inom mansdominerade branscher.

Utöver utbildning har även språk, nätverk, hälsa och diskriminering en stark påverkan på nyanländas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Orsaken till invandring är också en viktig förklaring till skillnader i sysselsättning. Generellt har flyktingar och deras anhöriga en svagare ställning på arbetsmarknaden än övriga grupper som invandrat. Utöver utbildning har även språk, nätverk, hälsa och diskriminering en stark påverkan på nyanländas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Genom att följa invandrades inkomstnivå ges en bild över den tid det tar att etablera sig och erhålla egen försörjning. Medelinkomsten per invånare i Stockholms stad är cirka 350 000 kr. Av nedanstående diagram framgår medelinkomsten för invånare i staden som invandrat från ett land i EU (utom Norden) samt för invandrare från ett land utanför EU beroende på vistelsetid.

Figur 12. Medelinkomst per individ år 2015 beroende på härkomst och vistelsetid (20–64 år), kronor

Inkomsten ökar med vistelsetiden men i synnerhet för invånare från ett land utanför EU är ökningen inte särskilt stor. Under det första decenniet i Sverige har den fortfarande inte kommit över 200 000 kr, en låg inkomst motsvarande knappt 60 procent av medelinkomsten för stadens alla invånare.

Försämrade förutsättningar för personer med funktionsnedsättning

En grupp som möter ökade svårigheter i takt med att arbetsmarknaden blir allt mer kvalificerad är personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Det är samtidigt en heterogen grupp med mycket varierande förutsättningar att etablera sig på arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingen gjorde år 2016 en särskild undersökning av arbetsmarknaden för gruppen i riket som helhet. Runt 10 procent av befolkningen i åldern 16–64 år uppgav då att de hade en funktionsnedsättning som medförde nedsatt arbetsförmåga, vilket motsvarar omkring 60 000 personer i Stockholms stad. Det är således en betydande grupp.

Särskilt problematisk förefaller situationen vara för unga med funktionsnedsättning. De har generellt svaga och sjunkande studieresultat och andelen som träder in på arbetsmarknaden är mycket låg. Bland annat förefaller flera reformer i gymnasieskolan haft en negativ inverkan på studieresultaten, såsom förlängningen av yrkesutbildningarna till tre år samt nya målrelaterade betyg. Ytterligare orsaker till denna grupps svårigheter att få ett arbete kan bland annat vara bristande stöd i skolan, ohälsa och ökade krav på arbetsmarknaden.

God arbetsmarknad för unga i allmänhet – problem för vissa grupper

Stockholm har en tämligen god arbetsmarknad för unga med en lägre arbetslöshet än i riket. De senaste årens goda konjunkturutveckling inom bland annat handel samt hotell och restaurang har gynnat ungdomar genom stigande sysselsättning och minskad arbetslöshet. Mellan åren 2012 och 2017 har arbetslösheten i staden minskat för ungdomar i åldern 18–24 år, dock mest i ytterstadsdelar såsom Hässelby-Vällingby, Skarpnäck och Skärholmen.

Unga kvinnor är i lägre grad arbetslösa jämfört med unga män vilket till stor del beror på att kvinnor i högre grad har fullföljt gymnasiet. För unga som är utrikes födda är förutsättningarna på arbetsmarknaden svårare jämfört med unga inrikes födda. Migrationsbakgrunden och i vilken ålder en person invandrat får stor påverkan både på möjligheterna att fullfölja gymnasiestudier och etablera sig på arbetsmarknaden. Unga utrikes födda fullföljer i lägre grad gymnasieskolan än övriga, framförallt personer som invandrar till Sverige vid 17 års ålder eller senare fullföljer

Unga med funktionsnedsättning har generellt svaga och sjunkande studieresultat och andelen som träder in på arbetsmarknaden är mycket låg.

Mellan åren 2012 och 2017 har arbetslösheten i staden minskat för ungdomar i åldern 18–24, dock mest i ytterstadsdelar såsom Hässelby-Vällingby, Skarpnäck och Skärholmen.

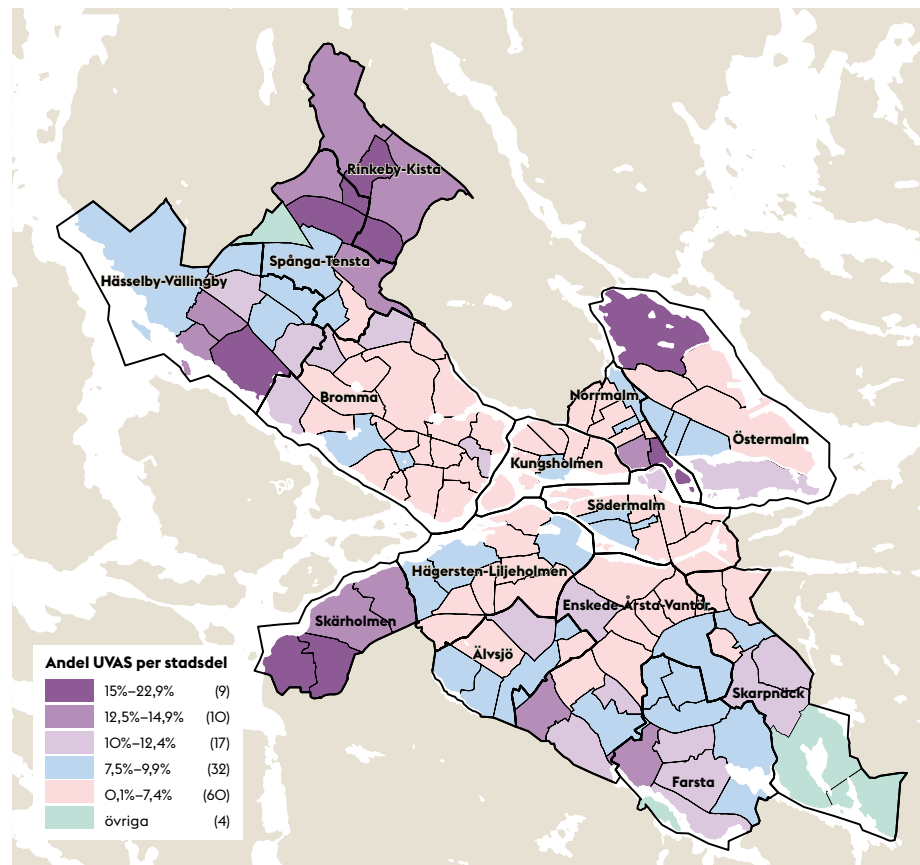

Gruppen unga som varken arbetar eller studerar (UVAS) har minskat i storlek sedan 2009. Andelen varierar stort mellan olika stadsdelar i Stockholm.

i mycket låg utsträckning gymnasieskolan och får därmed svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. För unga personer under 20 år finns ett kommunalt aktivitetsansvar där staden ska hålla sig informerad om hur varje person håller sig sysselsatt.

Gruppen unga som varken arbetar eller studerar (UVAS) har minskat i storlek sedan 2009. År 2013 bedömdes knappt 17 000 personer i åldern 16–29 år ingå i denna grupp inom Stockholms stad. Andelen varierar stort mellan olika stadsdelar i Stockholm. Norra Rinkeby var det område i staden som hade den högsta andelen UVAS, 22,9 procent, och Äppelviken i Bromma hade lägst andel med 3,3 procent.²⁴

Figur 13. Andel (%) UVAS av befolkningen 19–29 år per stadsdel år 2013

Källa: Sweco

Generellt har UVAS en lägre utbildningsnivå än åldersgruppen i övrigt, nära hälften saknar en fullföljd gymnasieutbildning. Även föräldrarna har en betydligt lägre utbildningsnivå än föräldrarna till övriga unga. Ungefär hälften av gruppen är utrikes född och unga med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga är överrepresenterade bland UVAS.

24 Sweco, "Unga stockholmare som står långt från arbetsmarknaden"

Vägvisande verksamheter

Stockholmsjobb för hållbar arbetsmarknadsetablering

Stockholmsjobb är en arbetsmarknadsinsats som inkluderar en visstidsanställning i någon av stadens verksamheter. Anställningarna riktas till personer som uppbär försörjningsstöd på grund av arbetslöshet och långtidsarbetslösa unga och kan kombineras med utbildning. Syftet är att bidra till en långsiktig och hållbar etablering på arbetsmarknaden.

Sedan 2009 har flera olika typer av Stockholmsjobb utvecklats riktade mot olika målgrupper, t.ex. ungdomar, personer med funktionsnedsättning och nyanlända. Från 2015 har insatsen skalats upp och särskild vikt har lagts vid att utveckla det parallella stöd som erbjuds deltagare och arbetsplatser under insatsen.

År 2014 finansierades cirka 500 Stockholmsjobb och från 2015 cirka 900 per år. Resultat för 2017 visar att av de som haft försörjningsstöd och tagit del av insatsen är cirka 90 procent självförsörjande efter sitt Stockholmsjobb.

För 2018 är stadens mål 1 000 Stockholmsjobb. Sammanhållna spår där Stockholmsjobb kombineras med yrkesutbildning utvecklas och insatsen deltar i ett forskningsprojekt som studerar effekter av arbetsmarknads-politiska insatser i kommunal regi.

90%

av de som haft försörjningsstöd är självförsörjande efter sin visstidsanställning.

TechTensta rustar unga i Järva med kompetenser, nätverk och självförtroende för att möta en digital framtid.

Vägvisande verksamheter

TechTensta – nyskapande mötesplats rustar unga för digital framtid

I Tensta etablerar Spånga-Tensta stadsdelsnämnd en digital skaparverkstad som ska rusta unga i Järva med kompetenser, nätverk och självförtroende att möta en digital framtid.

Bakgrunden till TechTensta är att sommarjobbade ungdomar från Järva år 2015 fick i uppdrag av stadsledningskontoret att utveckla idéer för hur informations- och kommunikationsteknikföretag i Kista kan föras samman med ungdomar i Järva.

Kistas innovationskluster är det största i Europa och tredje största i världen. Området angränsar till stadsdelar i Stockholm där ungdomsarbetslösheten är högre och skolresultaten lägre än i övriga staden. Ungdomskommissionen föreslog att staden skulle inrätta en techinriktad fritidsverksamhet i samverkan med näringslivet i Kista.

Under 2017 förverkligades ungdomskommissionens förslag genom att mötesplatsen TechTensta öppnade verksamhet i studenthuset Tensta Torn. Verksamheten utvecklas organiskt utifrån ungdomarnas intressen och sker i partnerskap med näringsliv, akademi och civilsamhälle.

5.3 Vägval för en socialt hållbar utveckling

Följande strategier är prioriterade för att uppnå **Vision 2040 – En stad för alla** inom området arbete och företagande.

I. Få fler kortutbildade att fullfölja en väl anpassad vuxenutbildning

Fler personer utan fullföljd gymnasieutbildning – kortutbildade – behöver rekryteras till vuxenutbildningen. Det uppsökande och motiverande arbetet behöver intensifieras och samordnas med studie- och yrkesvägledningen. Ett behovsanpassat antagnings-system bör vidare utvecklas med alternativ till det kontinuerliga intaget av elever. Vuxenutbildningen behöver anpassas efter de nya målgruppernas behov. Det är viktigt att elever ges stöd under studierna och att redan förvärvade kunskaper valideras. För många kortutbildade kan dessutom möjligheterna till ekonomisk försörjning utgöra ett hinder för att söka sig till studier. De olika former av ekonomiskt stöd som finns för vuxenutbildningens elever behöver bättre kommuniceras för att få fler kortutbildade att vidareutbilda sig. Vuxenutbildningen möter kontinuerligt nya behov och behöver därför säkerställa att det finns tillräckligt många lärare med rätt kompetens. Arbetsmarknadsorienteringen och samarbetet med Arbetsförmedlingen ska stärkas och möjligheten till utbildningar som kombinerar olika profiler såsom språk, praktik, svenska för invandrare (sfi) och annan arbetsmarknadsanknytning bör utökas. Samtidigt behöver den medborgerliga och demokratiska funktionen i vuxenutbildningen tydliggöras för att stärka elevernas ställning i samhällslivet.

II. Stärk kopplingen mellan skola och arbets- och samhällsliv

Utvecklade kontakter mellan skola och arbetsliv kan bidra till minskade skolavhopp och öka elevernas förutsättningar att bedöma valmöjligheter och konsekvenser för en framtida arbetsmarknadsinblick. Kontakten mellan elever och arbetsmarknad samt arbetsliv behöver därför stärkas och staden ska underlätta skolornas kontakter med företag genom att utveckla stödjande samverkansformer med näringslivet. Att tillhandahålla förebilder och mentorer för elever i skolor med högt socioekonomiskt index kan också bidra positivt till ökad studiemotivation. Entreprenörskapsperspektivet i stadens utbildningssystem kan utvecklas. Även inom vuxenutbildningen och arbetsrelaterade verksamheter, såsom stadens feriearbeten och jobbtorgsorganisationen med fokus på Jobbtorg Unga, kan entreprenörskapsperspektivet bli tydligare.

III. Underlätta inträdet till arbetslivet genom riktade stödinsatser samt arbetsmarknads- och yrkesutbildningar

För att stärka personer som står långt från arbetsmarknaden behöver staden utveckla strukturerade och långsiktiga insatser för olika grupper i samverkan med Arbetsförmedlingen. För att nå fler personer med svag förankring på arbetsmarknaden behöver det uppsökande arbetet förstärkas. Det individanpassade stöd som personerna ges ska motivera och rusta dem för att kunna få och behålla ett jobb. Det kan ske i samverkan med civilsamhälle kring exempelvis språkträning och socialt stöd. För kvinnor med utsatt ställning på arbetsmarknaden bör staden utveckla särskilt riktade arbetsmarknadsinsatser. Även arbetsmarknads- och yrkesutbildningar är effektiva och nödvändiga insatser för personer med en svag ställning på arbetsmark-

naden. Fler sådana utbildningsmöjligheter behöver utvecklas riktade till exempelvis personer med funktionsnedsättning och till nyanlända i kombination med språk- undervisning. För ungdomar som inte fullföljt gymnasiet behöver staden utveckla broar mellan olika utbildningsformer och även arbetsmarknadsinriktade alternativ.

IV. Stockholms stad som arbetsgivare ska främja ett inkluderande arbetsliv

Stockholms stad är en av Stockholmregionens största arbetsgivare och ska i kraft av sin storlek vara en föregångare för att utveckla former för att kunna stärka svaga grupperns möjligheter att nå arbetsmarknaden och därmed också bidra till att säkerställa stadens egen kompetensförsörjning. På strategisk nivå ska stadens organisation avseende ansvar, arbetssätt och styrning präglas av ett sammanhållet perspektiv. Samtliga nämnder och styrelser ska ta ett ansvar som arbetsgivare och arbeta med verktyg för kompetensutveckling och arbetsplatsutveckling. Dessa kan syfta till att skapa kortare anställningar, exempelvis praktik och feriearbete, men också avse bestående anställningar. Exempel på det kan vara utveckling av kompetenstrappor eller arbetsdifferentiering. Det senare innebär att skapa nya mer långsiktiga arbetstillfällena av specifika och ibland enklare arbetsmoment riktade mot särskilda grupper, vilket även kan frigöra tid för andra medarbetare att fokusera på sina kärnuppdrag. För stärka möjligheterna på arbetsmarknaden för arbetsökande med funktionsnedsättning krävs vidare en mer effektiv samverkan mellan nämnder inom staden.

V. Stärk samverkan med privat näringsliv i arbetet med svaga grupper etablering på arbetsmarknaden

Många företag har idag svårt att finna kompetent arbetskraft samtidigt som arbetslösheten ökar i vissa grupper, utmaningen med en god matchning på arbetsmarknaden är uppenbar. Staden behöver således arbeta med kompetensförsörjningsinsatser utifrån företagarnas perspektiv och behov. Detta bör ske tillsammans med näringslivet på central och lokal nivå – i det senare fallet genom exempelvis informationsinsatser och partnerskap i syfte att underlätta för och stödja företagen att hitta kompetens. Det kan även avse insatser för arbetsgivare som erbjuder praktik och anställning eller andra anpassade matchningsinsatser. Ett viktigt verktyg är också sysselsättningsfrämjande klausuler i upphandlingar för att stödja företag att göra särskilt prioriterade grupper anställningsbara.

VI. Utveckla förutsättningarna för företagande i ytterstaden

Goda och trygga förutsättningar för att starta och driva företag ger fler möjlighet till egenmakt och försörjning samt bidrar till levande och trygga stadsdelar. Företagsfrämjande insatser behöver därför intensifieras i ytterstadens socioekonomiskt svagare delar och anpassas till de grupper vars företagande ska stimuleras. Entreprenöriella zoner ska aktiveras i syfte att utveckla ett mer ändamålsenligt lokalnyttjande. Stärkt samordning av lokaler för småföretagare i stadens fastighetsbestånd är en viktig del. En trygg närmiljö är en grundläggande och prioriterad fråga för många småföretagare, och företagarperspektivet ska beaktas i stadens strategiska trygghetsarbete. I stadens utpekade verksamhetsområden behöver samverkansformer inom staden etableras för att säkerställa en positiv utveckling. Fler små- och sociala företag behöver ges förutsättningar för att delta i stadens upphandlingar.

Boende och stadsmiljö

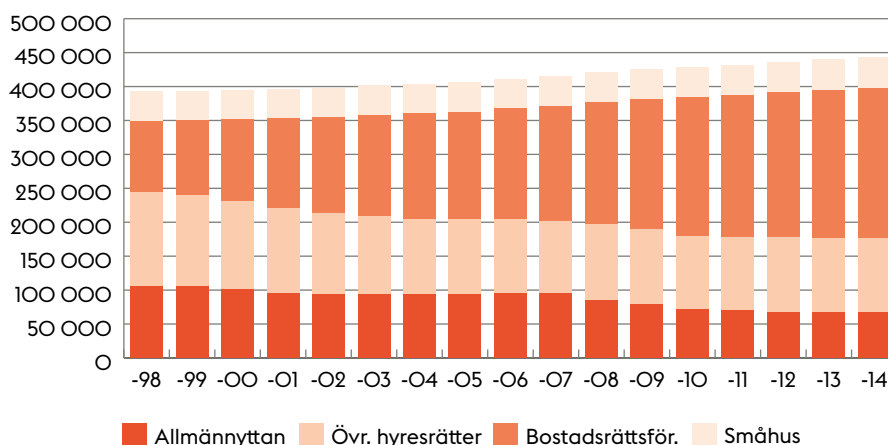
Enligt Vision 2040

ska Stockholm vara en trygg, levande och sammanhållen stad där alla kan bo. Det är en stad där den historiska uppdelningen mellan villaområden, bostadsrätter och hyresrätter, sovstäder och arbetsplatsområden bryts. Vikten av att det ska byggas fler hyresrätter och mindre bostäder med rimliga hyror för att underlätta för ungdomar, studenter och nyinflyttade att komma in på bostadsmarknaden framhävs.

6.1 Bostadsbristen är en av regionens stora utmaningar

Stockholm är en av de snabbast växande regionerna i Europa. Stadens befolkning ökade med 175 000 invånare 1998–2014. Under samma period tillkom 52 000 bostäder. Bostadsbyggandet under denna tid motsvarade därmed inte det ökade behovet. Under framförallt 2000-talets första decennium skedde också en strukturell förändring av bostadsbeståndet i Stockholm. Mellan 1998 och 2014 ökade andelen bostadsrätter från att ha utgjort en fjärdedel av det totala bostadsbeståndet till att utgöra ungefär hälften. Andelen hyresrätter minskade i motsvarande utsträckning från 62 procent av det totala beståndet till ungefär 40 procent. Det motsvarar en faktisk minskning med 69 000 hyresrätter under perioden 1998–2014. I takt med att andelen och antalet hyresrätter minskade under denna tid, kom valmöjligheterna för resurssvaga hushåll att välja bostadsområde i Stockholm att begränsas. Detta förstärkte den socioekonomiska segregationen under 2000-talets första decennium.

Figur 14. Antal lägenheter och småhus i Stockholms efter ägandeform 1998–2014²⁵

Källa: Stockholms stads områdesdatabas, ODS

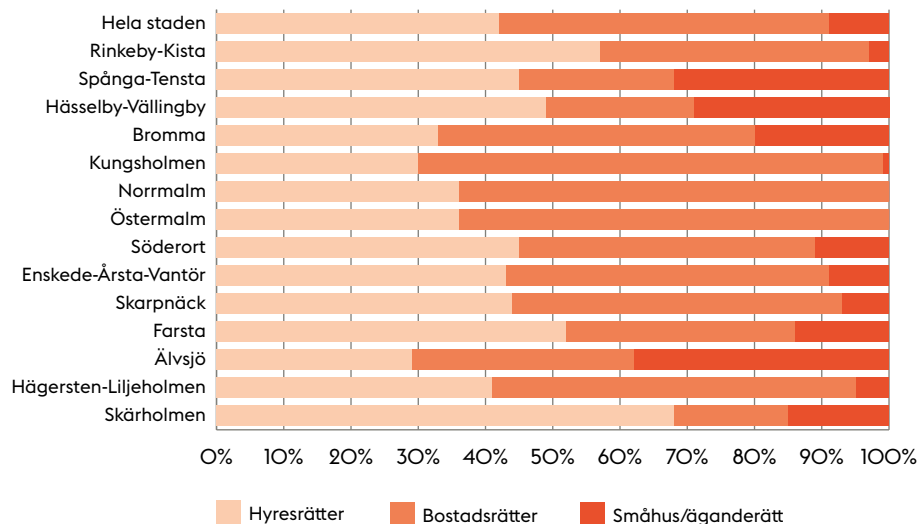
Befolkningstillväxten är fortsatt hög i Stockholmsregionen och ökningen i länet prognosticeras vara över 37 000 personer per år fram till år 2023. Under de senaste åren har befolkningsökningen till största del bestått av nettoinflyttning från andra länder och av ett födelseöverskott. Den beräknade befolkningsutvecklingen i Stockholms stad åren 2015–2025 förväntas uppgå till 157 000 personer, och ökningen kommer att vara som störst i grupperna 0–19 år och 65 år eller äldre.²⁶ Grundläggande för att kunna komma tillrätta med nuvarande bostadsbrist är en hög nivå på bostadsbyggandet. Stadens övergripande mål är att tillskapa 140 000 bostäder under åren 2010–2030, varav 40 000 bostäder 2014–2020 och 80 000 bostäder 2014–2025. I genomsnitt har tillskottet av nya bostäder inom Stockholms stad varit 4 696 bostäder per år mellan år 2010 och 2016 och under 2017 färdigställdes 6 137 bostäder. Stadens mål för antal påbörjade bostäder åren 2018–2020 är 7 000 per år.

²⁵ Fram till och med 2014 beräknades bostadsbeståndet utifrån 1985 års Folk- och bostadsräkning, varpå de årliga nettoförändringarna i beståndet adderades. Från och med år 2015 baseras bostadsbeståndet på uppgifter från det nationella lägenhetsregistret. Detta gör att statistiken före och efter 2014 inte är fullt ut jämförbar. Därför har statistik för 2015–2017 i diagrammet exkluderats. Antalet bostäder har ökat, men andelarna med olika upplåtelseform är oförändrad.

²⁶ Statistisk årsbok för Stockholm 2017

En förutsättning för att kunna motverka segregationsprocesser genom bostadsbyggandet, är att främja lokal blandning av bostadstyper, lägenhetsstorlekar och upplåtelseformer i hela staden. På stadsdelsområdesnivå skiljer sig fördelningen mellan upplåtelseformer idag avsevärt, från 68 procent hyresrätter i Skärholmens stadsdelsområde till 70 procent bostadsrätter i Kungsholmens stadsdelsområde. På stadsdelsnivå är ensidigheten i bostadsutbudet ofta än större.

Figur 15. Bostäder i flerfamiljshus/övriga hus och småhus efter upplåtelseform 2016

För att motverka boendesegregation behövs en blandning av bostadstyper, lägenhetsstorlekar och upplåtelseformer i hela staden.

Stockholms stad har som mål att hälften av nyproduktionen i staden som helhet ska vara hyresrätter, och att en blandning av bostadstyper, lägenhetsstorlekar och upplåtelseformer ska eftersträvas i hela staden. En analys av påbörjade bostäder åren 2006–2016 visar att den obalans som finns avseende upplåtelseformer förefaller befästas genom nyproduktionen i vissa områden, medan den i andra områden motverkas. Exempelvis har andelen bostadsrätter i Bromma stadsdelsområde ökat, vilket ytterligare förstärker obalansen lokalt, medan fördelningen mellan upplåtelseformer jämnats ut något i Rinkeby-Kista stadsdelsområde.²⁷

Andelen hyresrätter minskade från 62 till 40 procent av bostadsbeståndet under perioden 1998–2014.

27 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, ”Skapa värden – markpolitik och social hållbarhet” (2017)

För den växande gruppen nyanlända innebär osäkra boendeförhållanden att etableringen i samhället försvåras.

6.2 Växande behov av bostäder som fler kan efterfråga

Bostadsbristen i staden är särskilt påtaglig för grupper som är nya på bostadsmarknaden eller som har svag hushållsekonomi. För dem innebär bristen på bostäder många gånger en otrygg livssituation och trångboddhet. Allt fler barnfamiljer lever under osäkra boendeförhållanden i Stockholm, och för barnen i dessa familjer riskerar bostadssituationen påverka deras psykiska och fysiska välmående och utveckling. För den växande gruppen nyanlända innebär osäkra boendeförhållanden att etableringen i samhället försvåras. Frånvaron av en ordnad boendesituation för unga vuxna kan försvåra övergången till vuxenlivet och bidra till att familjebildningen förskjuts uppåt i åldrarna.

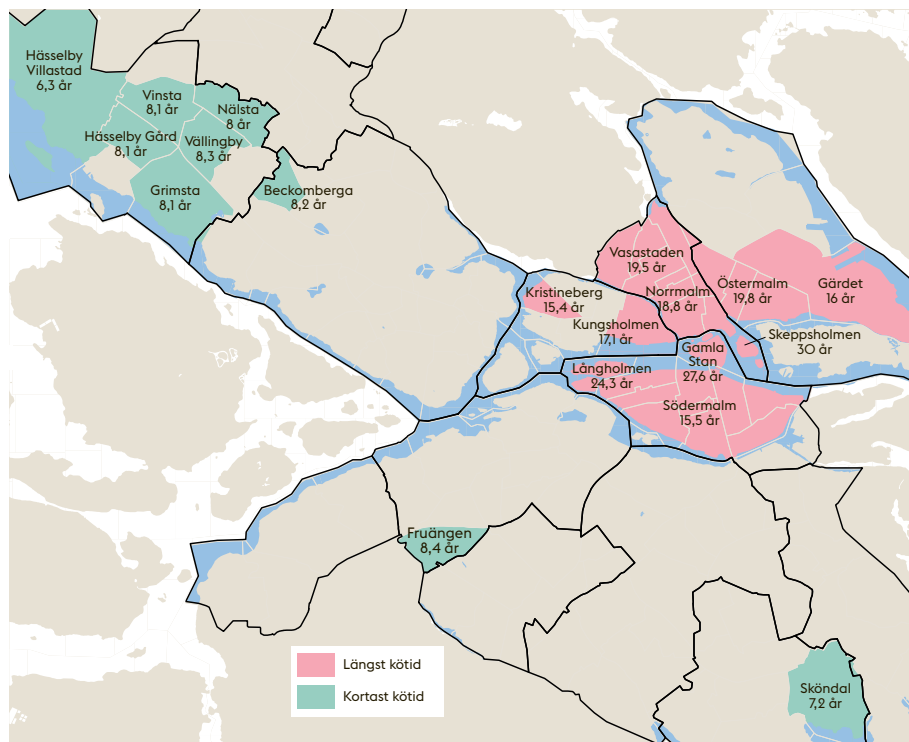
Såväl priser på bostadsrätter som hyresnivåer för nyproducerade hyresrätter bidrar till en svår situation på bostadsmarknaden för stora grupper. Bostadsrättspriserna i Stockholms stad steg med 58 procent mellan år 2011 och 2016, vilket kan jämföras med att den genomsnittliga inkomstnivån under samma period steg med 18 procent. Hyresnivåerna i nyproduktionen var år 2016 i snitt åtminstone 50 procent högre än medelhyran i det befintliga beståndet. Beräkningar visar att hushåll i ytterstaden har högst boendeutgiftsandelar, vilket innebär att de lägger en större andel av sin disponibla inkomst på boendekostnader. Analysen visar vidare att stora grupper i stadens socioekonomiskt svagare områden redan har svårt att klara boendekostnaderna i det äldre hyresbeståndet, som präglar områden som till exempel Skärholmen, Vårberg, Rinkeby och Tensta. Ensamhushåll och ensamstående barnhushåll i dessa stadsdelar redovisar i många fall boendeutgiftsandelar om 40–60 procent och har följaktligen svårt att efterfråga nyproduktion.²⁸

Vid sidan av höga boendekostnader har kötiderna till hyresbostäder ökat påtagligt under senare år. År 2017 var den genomsnittliga kötiden till hyresbostäder för hela Stockholmsregionen 10,3 år. Det är en fördubbling sedan år 2005 då den genomsnittliga kötiden var fem år. Kötiden har procentuellt sett ökat mest utanför innerstaden. Kortast kötid har idag nyproducerade bostäder, men dessa har samtidigt högre hyresnivåer.

²⁸ Evidens, ”Möjligheter och begränsningar med markpolitik som verktyg för att bygga en mer sammanhållen stad (2017)

Figur 16. Medelkötid för hyreslägenheter* i antal år, stadsdelar med kortast respektive längst kötid, år 2016 och 2017

Källa: Bostadsförmedlingen

*Alla förmedlade lägenheter 01.01.2016–08.11.2017 postort Stockholm, ej kategoriboende, förtur eller Bostadssnabben.

Hushåll med kort kötid och låga inkomster, ofta yngre personer och inflyttare, har därmed svårt att konkurrera om bostäder i centrala delar av staden. De har färre valmöjligheter än hushåll med lång kötid, som ofta är äldre och därmed är mer etablerade i samhället och har möjlighet att vänta på en bostad som passar deras behov och preferenser.

Utöver höga nyproduktionshyror och långa kötider inverkar även fastighetsägares tillträdeskrav negativt på resurssvaga hushålls möjligheter att efterfråga bostäder i Stockholm. Beräkningar gör exempelvis gällande att ungefär var fjärde hushåll i bostadskön inte kvalificerar sig för en trerumslägenhet med en månadshyra om 8 809 kronor i det privata hyresbeståndet, oavsett kötid, på grund av att de inte möter fastighetsägarnas inkomstkrav.

Priserna på bostadsrätter och hyresnivåer för nyproducerade hyresrätter bidrar till en svår situation på bostadsmarknaden för stora grupper.

25%

Vart fjärde hushåll i bostadskön kvalificerar sig inte för en trerumslägenhet med en månadshyra om 8 809 kronor i det privata hyresbeståndet, oavsett kötid.

48%

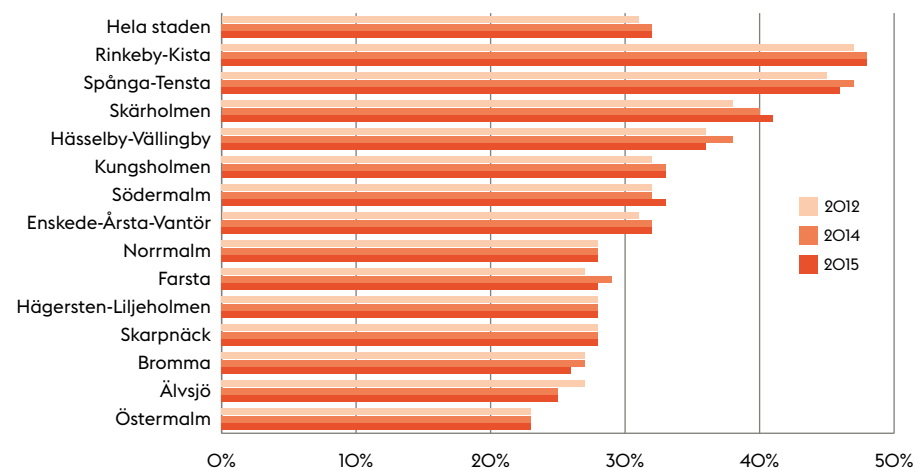
Trångboddheten bland barnfamiljer är högst i Rinkeby-Kista, 48 procent och lägst på Östermalm, 23 procent.

6.3 Trångboddheten tilltar i bostadsbristens spår

Den kraftiga befolkningstillväxten i staden har medfört att boendetätheten har ökat. Boendetätheten minskade under 1960- och 1970-talen genom miljonprogrammet, men sedan 1990-talets början har antalet boende per bostad åter ökat. Problem med trångboddhet för barnfamiljer är betydligt större i Stockholms stad än i övriga Sverige. När trångboddheten mäts enligt norm 2, vilket innebär två boende per rum (kök och vardagsrum oräknat), är 32 procent av barnfamiljerna i Stockholms stad trångboddna att jämföra med 7,6 procent i riket. Norm 2 innebär i praktiken att exempelvis en tvåbarnsfamilj med två vuxna bör bo i minst en trerumslägenhet för att inte anses vara trångbodd. Att barn inte har ett eget sovrum innebär alltså inte att man är trångbodd enligt norm 2. Det finns också ett betydande mörkertal avseende trångboddhet av personer som bor på adresser där de inte är folkbokförda.

I Stockholms stad är trångboddheten enligt norm 2 som högst bland barnfamiljer i stadsdelområdet Rinkeby-Kista (48 procent), följt av Spånga-Tensta (46 procent) och Skärholmen (41 procent). Bland barnfamiljer på Östermalm är trångboddheten generellt lägst (23 procent). I innerstaden antas trångboddheten delvis avse hushåll som väljer att bo kvar trots ekonomiska möjligheter att efterfråga ett större boende i andra delar av Stockholm. Skillnaderna i trångboddhet har ökat något mellan stadens stadsdelområden under perioden 2012–2015. Trångboddheten är också större bland utrikes födda, i synnerhet bland dem som är födda utanför Europa.²⁹

Figur 17. Andel (%) trångboddna barnfamiljer i flerbostadshus enligt norm 2, per stadsdelområde åren 2012, 2014 och 2015

Källa: SCB, beräkningar av Sweco

Trångboddhet kan leda till ökad konflikt-nivå i hushållet och påverka barns skolresultat negativt.

Negativa konsekvenser av att bo trångt slår hårt mot redan utsatta grupper. Det kan innebära både praktiska problem som materiell förslitning och fysisk och psykisk ohälsa. Trångboddhet kan också leda till en ökad konflikt-nivå i hushållet och barns skolresultat påverkas negativt när de inte kan få arbetsro för att läsa läxor.

²⁹ Stockholms stad, Hållbarhetsrapport 2016

Nyréns arkitektkontor

Vägvisande verksamheter Stockholmshus för rimliga hyror

Stockholmshusen är en satsning som syftar till att i hög takt skapa tusentals nya hyresrätter med rimliga hyror. Genom att samla bostadsbyggarkraften i de allmännyttiga bostadsbolagen i samarbete med de tekniska förvaltningarna ska staden få till stånd 3 500–5 000 byggstartade hyresbostäder fram till år 2020.

Stockholmshusen ska kunna byggas snabbt, effektivt och till lägre byggkostnader. I syfte att minska entreprenadkostnaderna har bostadsbolagen genomfört en sammanhållen upphandling för samtliga planerade Stockholmshus. De kommunala förvaltningarna prövar nya arbetssätt för att påskynda planprocessen. Dessa åtgärder förväntas minska Stockholmshusens totala kostnader och kan vid ett effektivt genomförande leda till hyresintäkter i ett tidigare skede jämfört med andra nybyggnadsprojekt.

Stockholmshusen kommer att bli en ny årsring i Stockholms stadslandskap. Husen anpassas till omkringliggande område och kvarter. Bland annat kommer taklutningar, byggnadernas placering och färgsättning varieras. Stockholmshusen ska företrädesvis byggas i områden där tillgången till allmänna kommunikationer är god.

I december 2017 togs det första spadtaget för det första Stockholmshuset i Rågsved. I början av 2018 pågick planering i cirka tjugofem andra Stockholmshusprojekt och de resterande cirka 4 900 bostäderna kommer fortsätta byggas runt om i Stockholm under de närmaste åren.

Stockholmshusen ger tusentals nya hyresrätter med rimliga hyror till följd av effektiva processer.

6300

bostäder används som motor för socialt hållbar stadsutveckling i Skärholmen.

Vägvisande verksamheter Fokus Skärholmen med social hållbarhet i centrum

Fokus Skärholmen är ett stadsutvecklingsprojekt som drivs med social hållbarhet i fokus. Projektet omfattar stadsdelarna Bredäng, Sättra, Skärholmen och Vårberg som byggdes under miljonprogrammet på 1960- och 70-talen, varefter inget större bostadsbyggande skett i området.

I början av 2018 pågick planering för sammanlagt 6 300 nya bostäder. Bostadsbyggandet används som motor för en genomgripande utveckling av stadsdelsområdet. Större och mer generella detaljplaner möjliggör större bostadsvolymer och ger bättre planeringsförutsättningar för samhällsservice och de offentliga stadsrummen.

Målet är att tillföra nya sociala värden och skapa en sammanhängande, trygg och levande del av Stockholm. Unikt för Fokus Skärholmen är att uppdraget är stadsövergripande och att nämnder och bolagsstyrelser med samordnade resurser kraftsamlar för att möjliggöra sociala insatser i närtid och stadsbyggnadsinvesteringar med olika tidshorisont. Till grund för utvecklingen ligger stadsdelsnämndens lokala utvecklingsprogram som konkretiserar sociala behov och låter dessa utgöra förutsättningar för byggandet. Markpolitiska verktyg prövas aktivt för att möta stadsdelsområdets sociala utmaningar.

En ambition med Fokus Skärholmen är att utveckla sambandet mellan Bredäng, Mälarhöjden och Västertorp för att överbrygga de sociala skillnader som präglar stadsdelarna. Detta sker genom stadsbebyggelse som fysiskt bygger samman stadsdelarna och genom strategisk placering av viktiga målpunkter som skola och lekparker i syfte att motverka segregation.

6.4 Segregationen har ökat

Forskning som analyserat segregationsutvecklingen i tretton europeiska storstäder pekar ut Stockholm som den stad där segregationen har ökat mest markant under senare årtionden. Människor med liknande socioekonomiska förutsättningar bor allt mer koncentrerat i Stockholm.³⁰ Befolkning med låg sysselsättningsgrad, låg utbildningsnivå och låg inkomst koncentreras i allt högre grad till samma områden. Dessa områden domineras även i växande utsträckning av utrikes födda. På motsvarande sätt koncentreras grupper med hög inkomst, högre utbildning och höga sysselsättningsnivåer till andra områden. Dessa domineras av inrikes födda. Medelinkomsten i stadens socioekonomiskt starkaste stadsdel är idag fyra gånger så hög som i den socioekonomiskt svagaste. I början av 1990-talet var skillnaden hälften så stor.³¹

Segregation är process som inbegriper hela staden och kan därför inte reduceras till en fråga om vissa socioekonomiskt svaga områden. Forskning framhåller att resursstarka hushålls självsegregation, genom flykt från och undvikande av socioekonomiskt svaga områden, är en central mekanism för att segregationen ska upprätthållas och fördjupas.³² En studie av segregationen i Stockholmsregionen 1995–2010 konstaterar att individer med olika bakgrund i allt mindre utsträckning möter varandra i vardagslivet, till följd av segregerande flyttmönster.³³ Dessa vardagliga möten mellan människor i stadsrummet bidrar till att forma rådande normer och attityder i samhället, och har betydelse för den sociala sammanhållningen.³⁴

Studier indikerar att segregation kan begränsa människors livschanser och att grannskapstyp under uppväxtåren har betydelse för ungas framtida levnadsförhållanden. Människor som växer upp i grannskap som präglas av social utsatthet uppvisar som vuxna överrisker för att ha blivit lagförda för brott, ha varit arbetslösa, ha fått ekonomiskt bistånd samt ha en lägre utbildningsnivå jämfört med människor från resursstarka grannskap.³⁵ Sociala skillnader mellan grannskap kan därför bero på såväl skillnader i den sociala sammansättningen i befolkningen som av grannskapet och den sociala miljön i sig. Skolforskning betonar vidare att boendesegregationen tillsammans med urvalssystemet till grundskolan, som utgår från närhetsprincipen och vårdnadshavares val, begränsar möjligheterna att utjämna skillnader i skolresultat mellan områden, skolor och individer.³⁶

I Stockholms stad återfinns de socioekonomiskt starkaste områdena i innerstaden och i de småhusdominerade delarna av Bromma, Älvsjö och Enskede. De socioekonomiskt svagaste grannskapen finns i stadsdelarna som angränsar till Järvafältet. I västra Stockholm handlar det också om Grimsta, Hässelby Gård och Hässelby Strand, och i sydvästra Stockholm gäller det samtliga stadsdelar i Skärholmens stadsdelsområde och i övriga söderort bland annat stadsdelarna Rågsved, Fagersjö och Hagsätra.

Segregation är en process som inbegriper hela staden och kan därför inte reduceras till en fråga om vissa socioekonomiskt svaga områden.

Grannskapstyp under uppväxtåren har betydelse för ungas framtida levnadsförhållanden.

30 Andersson, R., Kährrik, A. (2015) "Widening gaps: segregation dynamics during two decades of economic and institutional change in Stockholm." Studien har omfattat data från 2001–2011.

31 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Skillnadernas Stockholm" (2015)

32 Andersson, R., Holmqvist, E., Zetterlund H, "Hur kan markpolitik och planering påverka segregation och social hållbarhet?" (2017)

33 TMR, Stockholms läns landsting, SCB. 2014. "Segregation i Stockholmsregionen" (2014:09)

34 Legeby, A., Koch, D., Marcus, L., "Jämlika livsvillkor och stadsbyggande – inspel till pågående översiktsarbete" (2016)

35 Social rapport 2010, Socialstyrelsen

36 Bunar, Nihad, "Elevsammansättning, klyftor och likvärdighet i skolan" (2015)

Stadsbyggandet bör riktas mot områden där den fysiska miljön medför sämre livsvillkor eller mot platser som binder samman socioekonomiskt starkare och svagare områden.

Många av stadens bostadsområden är lokaliserade för sig som enklaver, avskilda av vägar, spår och grönområden, som utgör såväl sociala som fysiska mellanrum mellan befolkningsmässigt homogena grannskap. För att motverka segregationen bör stadsbyggandet särskilt riktas mot områden och gränssnitt där den fysiska miljön antingen medför sämre livsvillkor för en resurssvag befolkning, eller platser som särskiljer socioekonomiskt starkare och svagare områden.

Det innebär konkret att områden byggs samman med bostäder och infrastruktur, men även att målpunkter såsom skolor och mötesplatser för kultur, idrott och rekreation lokaliseras till platser som främjar möten mellan människor med olika bakgrund.³⁷ I Stockholms stad rör det sig exempelvis om gränssnittet mellan Mälarhöjden och Bredäng (Mälaräng). Andra exempel är Spångadalen som avskiljer Rinkeby och Tensta från Bromsten och Solhem, eller Magelungsvägen som separerar Fagersjö från Farsta.

³⁷ Jfr Bunar, Nihad, "Elevsammansättning, klyftor och likvärdighet i skolan" (2015); Legeby, A, Koch, D, Marcus, L "Dela[d] Stad: Stadsbyggande och segregation" (2015); Legeby, A, Koch, D, Abshirini, E, "Kulturnärvaro: inspel till boende och stadsmiljö" (2016)

6.5 Goda livsmiljöer behöver säkerställas i hela staden

Undersökningar och dialoger med medborgare indikerar att många trivs där de bor och upplever att Stockholm erbjuder goda livsmiljöer. Samtidigt konstaterades i *Skillnadernas Stockholm* ett samband mellan de socioekonomiska förutsättningarna i olika stadsdelar och den sammantagna lokala tillgången till ett antal grundläggande stadskvaliteter såsom arbetsplatser, kollektivtrafik, parker samt offentlig och kommersiell service.³⁸

I innerstaden, där befolkningsdensiteten är högre och befolkningsammansättningen är socioekonomiskt starkare, är tillgången till dessa grundläggande stadskvaliteter stor. I ytterstadens socioekonomiskt svagare områden är tillgången generellt lägre, även om det finns betydande skillnader mellan exempelvis Skärholmen och Fagersjö. Att tillgången till grundläggande stadskvaliteter eller vissa platsegen-skaper är lägre i somliga områden innebär inte att områdena är utan kvaliteter som värderas av de boende. Däremot visar analyser att det finns relativt starka samband mellan hushållens betalningsvilja och grundläggande stadskvaliteter.³⁹

Genom att främja en mer jämlik fördelning av grundläggande stadskvaliteter, kan livsvillkoren förbättras för de boende i socioekonomiskt svagare områden, samtidigt som marknadsmässiga processer stimuleras. Tillgången till grundläggande stadskvaliteter har betydelse för bostadsmarknadens prissättning och inverkar därmed på bygg- och fastighetsmarknadens intresse för ett område. Utifrån Stockholms stads perspektiv kan således offentliga investeringar i grundläggande stadskvaliteter i socioekonomiskt svaga områden bidra till ökad betalningsvilja lokalt, vilket innebär bättre förutsättningar för nyproduktion av bostäder. Därmed skapas verktyg för att motverka utflyttning av resursstarka hushåll från socioekonomiskt svaga områden, samtidigt som områdena blir mer attraktiva för hushåll utifrån. Nyproducerade bostäder efterfrågas generellt sett av socioekonomiskt starkare hushåll, och fler resursstarka hushåll tycks i sig utgöra en attraktionsfaktor för andra hushåll, samtidigt som de bidrar till att skapa underlag till ett utvecklat lokalt serviceutbud.

Tillgången till grundläggande stadskvaliteter såsom arbetsplatser, kollektivtrafik, parker, samt offentlig och kommersiell service skiljer sig åt mellan stadsdelar.

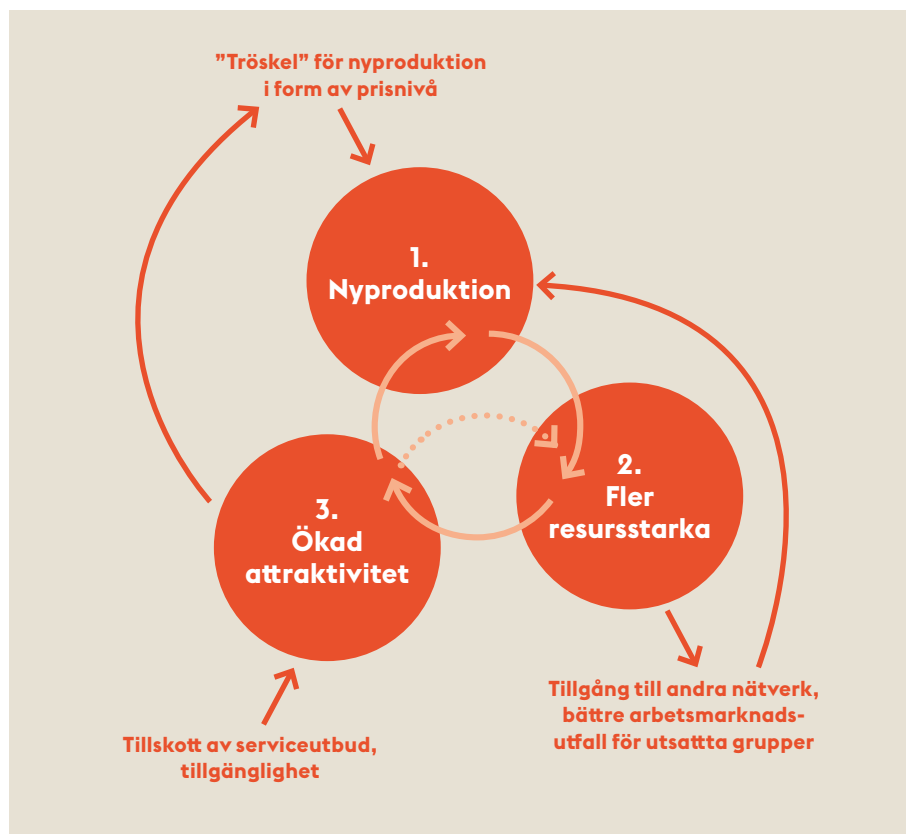
38 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Skillnadernas Stockholm" (2015)

39 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Skapa värden – markpolitik och social hållbarhet" (2017)

En mer jämlik fördelning av grundläggande stadskvaliteter, kan förbättra livsvillkoren för de boende i socioekonomiskt svagare områden, samtidigt som marknadsmässiga processer stimuleras.

Figur 18. Effekter av offentliga investeringar i stadskvaliteter.

Källa: Evidens

Ett sätt att långsiktigt utveckla och förändra ett socioekonomiskt svagare områdes struktur, är således att tillföra grundläggande stadskvaliteter som idag saknas eller som behöver förstärkas. Analyser visar att områden som idag marknadsmässigt ligger på gränsen för att möjliggöra nyproduktion av bostäder, bör prioriteras eftersom offentliga investeringar i grundläggande stadskvaliteter sannolikt får störst effekt där.⁴⁰

40 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Skapa värden – markpolitik och social hållbarhet" (2017)

6.6 Vägval för en socialt hållbar utveckling

Följande strategier är prioriterade för att uppnå **Vision 2040** – **En stad för alla** inom området bostadsförsörjning och goda stadsmiljöer.

I. Öka tillgången till bostäder för resurssvaga hushåll

Ett högt bostadsbyggande är avgörande för att möta Stockholmsregionens tillväxt och bostadsbrist. Särskilt ska staden prioritera nyproduktion av bostäder med rimliga boendekostnader och bostäder som genererar längre flyttkedjor. Fler ändamålsenliga bostäder för äldre behöver byggas och flytterbjudanden ska utvecklas som stimulerar rörlighet. Flexibla planlösningar och sammanslagningar av lägenheter i det befintliga beståndet bör övervägas för att ge rum åt trångbodda barnfamiljer. Allmännyttans koncept Stockholmshusen behöver ges långsiktiga förutsättningar att utvecklas och liknande koncept på bostadsmarknaden ska stimuleras. Antalet genomgångsbostäder riktade till särskilda grupper ska öka i antal. För att stärka resurssvaga hushålls ställning på bostadsmarknaden behöver också förmedlingen av bostäder utvecklas. Låga uthyrningskrav och prekvalificeringsgrunder som gynnar resurssvaga hushåll är viktiga verktyg.

II. Främja socialt blandade bostadsområden

Staden ska systematiskt främja en blandning av bostadstyper, lägenhetsstorlekar och upplåtelseformer i hela staden för att ta till vara den lokala efterfrågan samt motverka segregation och trångboddhet. Överkomliga bostäder ska finnas i alla stadens delar, även i de stadsdelar som idag är socioekonomiskt starka. Staden ska också aktivt motverka koncentrationer av hushåll på den sekundära bostadsmarknaden till socioekonomiskt svaga områden, samt säkerställa planeringen för bostäder till personer med särskilda behov.

III. Fokusera resurser och samla kraft kring fokusområden och strategiska samband

Investeringar i stadskvaliteter och bostäder kan bidra till att förbättra livsvillkoren i ett område och till att binda samman områden i stadens geografi som är fysiskt och socialt segregerade. I stadens översiktsplan pekas fyra fokusområden i ytterstaden ut, liksom tio strategiska samband som ska utvecklas för att länka samman områden med olika socioekonomiska förutsättningar. Alla nämnder och bolagsstyrelser ska kraftsamla kring utvecklingen. Investeringar och planeringsresurser ska prioriteras till dessa fokusområden och samband. Genom att staden går före kan ett stadsbyggande göras möjligt som, utifrån nuvarande marknadsförutsättningar, annars inte vore möjligt. Det handlar om såväl bostäder som investeringar i samhällsservice, infrastruktur, offentliga rum och grönområden av hög kvalitet. Planeringen ska tillse behovet av levande bottenvåningar i strategiska lägen för att möjliggöra handel och arbetsplatser. Genom strategisk lokalisering av skolor och målpunkter för kultur, idrott och rekreation främjas vardagliga möten mellan människor med olika bakgrund. Staden ska också aktivt verka för fler privata investeringar till fokusområden och samband.

IV. Säkerställ en väl gestaltad och omhändertagen stadsmiljö i hela staden

Stadsmiljöns utformning och skötsel har stor betydelse för den sociala sammanhållningen och människors platskänsla, livskvalitet och upplevda trygghet. Att konsekvent utforma trivsamma utemiljöer där människor vill mötas och umgås är därför avgörande för en socialt hållbar utveckling. För att säkerställa en långsiktigt positiv platsutveckling i ytterstaden behöver staden ta ansvar för lokal samordning mellan berörda nämnder, allmännyttan, privata fastighetsutvecklare och engagerade medborgare och organisationer. Särskilt bör flickors och kvinnors användande av det offentliga rummet värnas. En jämlik stadsmiljö förutsätter jämlik investeringsstyrning. Därför behöver staden rutinmässigt pröva kostnader i lönsamma exploateringsprojekt så att försäljningsinkomster kan bidra till finansieringen av stadsmiljöinvesteringar i områden där exploateringsförutsättningarna är mindre goda. Ökad exploatering i socioekonomiskt svaga områden möjliggör också stadsmiljöinvesteringar i närområdet. Staden behöver även prioritera skötsel och underhåll på platser och i områden där otryggheten är större och livskvaliteten är lägre.

V. Använd mark- och planprocessen för att aktivt främja socialt värdeskapande

Stadens mark ska förvaltas på ett ansvarsfullt sätt. Genom väl avvägda prioriteringar ska tillämpningen av markpolitiska verktyg och utvecklade planprocesser bidra till att stadsbyggandet skapar sociala värden som främjar en jämlik stad. Staden har en viktig roll i att tydliggöra för byggaktörer de lokala behov som ett projekt kan bidra till att möta. Samverkan inom staden behöver utvecklas och särskilt bör stadsdelsnämndernas roll i stadsutvecklingen stärkas utifrån erfarenheter från Fokus Skärholmen. Den modell för socialt värdeskapande (SVA) som utarbetas inom stadsbyggnadsnämnden och exploateringsnämnden ska tillämpas i alla projekt och i alla skeden av stadsbyggnadsprocessen. Genom att staden ställer krav och efterfrågar socialt värdeskapande i markanvisningar stimuleras marknadens innovationskraft. Staden bör även involvera byggaktörer i kompetensprogram och skapa arenor för gemensamt lärande kring socialt hållbar stadsutveckling.

7

Demokrati och trygghet

Enligt Vision 2040

ska Stockholm präglas av en vital och livaktig demokrati. Stockholmsmarna ska vara delaktiga i stadens utveckling och känna samhörighet med sin stad. Deras engagemang ska tas tillvara och ger riktning åt framtiden. Stockholm ska vara ett föredöme i skyddet av de mänskliga rättigheterna. Staden ska vara öppen och välkomnande, fri från diskriminering och trygg och säker för alla.

7.1 Stora skillnader i valdeltagande

Valdeltagandet i allmänna val ger en tydlig bild av människors upplevda makt och delaktighet i samhällslivet och i demokratin. Valet till kommunfullmäktige ger medborgare möjlighet att påverka vilken politik som ska föras på lokal nivå. Eftersom kommuner ansvarar för en stor del av välfärdssektorn innebär det ett direkt inflytande över vardagsnära välfärdstjänster som skola och omsorg.

I Stockholms stad har valdeltagandet ökat stadigt vid de tre senaste allmänna valen år 2006, 2010 och 2014. Vid valet till kommunfullmäktige 2014 var deltagandet i Stockholms stad 82,1 procent, vilket ligger något under riksgenomsnittet (82,8 procent). Det var samtidigt högre än i Göteborg och Malmö där 79,2 respektive 75,2 procent av de röstberättigade deltog i kommunfullmäktigevalet 2014.

Det finns dock stora skillnader i valdeltagandet mellan olika stadsdelar i Stockholm. År 2014 var valdeltagande lägst i Rinkeby följt av Husby och Tensta. Valdeltagandet var även lågt i stadsdelarna Skärholmen, Rågsved och Vårberg. Högst valdeltagande hade småhusområdena i Bromma och Älvsjö. Vid en jämförelse mellan valdistrikt framkommer en differens på 54 procentenheter mellan det valdistrikt som redovisade lägst valdeltagande och det där flest gick och röstade 2014. Mellan valen 2010 och 2014 ökade också skillnaderna i valdeltagande något mellan stadsdelar i staden, exempelvis minskade valdeltagandet i Vårberg, som redan hade ett lågt valdeltagande, med 8 procentenheter.

Det finns även tydliga skillnader i valdeltagandet mellan olika grupper av röstberättigade. Kvinnor röstar generellt i högre utsträckning än män. I kommunfullmäktigevalet i Stockholms stad år 2014 röstade 83,7 procent av kvinnorna och 80,7 procent av männen. Utrikes födda hör till de grupper där valdeltagandet är som lägst. I kommunfullmäktigevalet i Stockholms stad var valdeltagandet bland utrikes födda 59 procent, vilket kan jämföras med 90 procent bland inrikes födda. Andelen röstande är även mindre bland ensamstående, lågutbildade, de med lägre inkomster och de som är arbetslösa eller står utanför arbetskraften.⁴¹ Stora och växande deltagandegap mellan stadsdelar och mellan befolkningsgrupper innebär en demokratisk ojämlikhet som riskerar undergräva den representativa demokratis legitimitet. Ett högt valdeltagande främjas av tillit till det demokratiska systemet och till stabila och pålitliga samhällsinstitutioner.

41 SCB, "Vilka valde att välja? – Deltagande i valen 2014–2015"

7.2 Lägre tillit i socioekonomiskt svaga områden

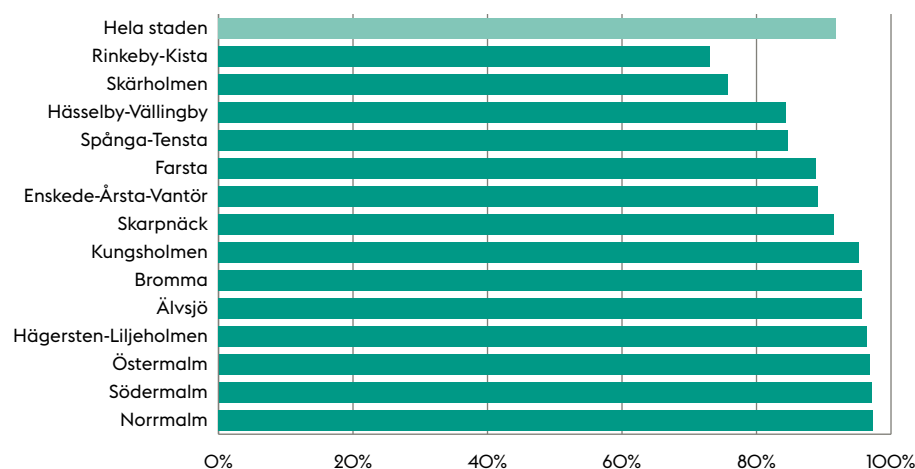

Tilliten mellan människor och till samhällets institutioner är grundläggande för sammanhållningen i samhället.

Den sociala sammanhållningen binder människor samman och påverkar samhällets förmåga att finna gemensamma lösningar på kollektiva problem. Om den sociala sammanhållningen är starkt minskar risken för social oro och konflikter mellan grupper. Grundläggande för sammanhållningen i samhället är tilliten mellan människor och till samhällets institutioner. För individen har tillit samband med tillgången till sociala nätverk och en benägenhet att delta i sociala aktiviteter, och är en grund för trygghet och psykiskt välbefinnande. Folkhälsovetenskapliga studier har visat tydliga samband mellan låg tillit och högre grad av ohälsa.⁴²

Tilliten mellan människor i ett bostadsområde benämns lokalsamhällestillit och tidserier från landstingets folkhälsoenkät visar att detta förtroende har vuxit i Stockholms stad under 2000-talet. År 2014 svarade 92 procent av stockholmarna att de litar på de flesta andra människor i bostadsområdet, vilket kan jämföras med 85 procent år 2002. Lokalsamhällestilliten är förhållandevis hög i alla stadsdelsområden, men har på områdesnivå ett tydligt samband med socioekonomiska förutsättningar. I stadsdelsområden med större socioekonomisk utsatthet är tilliten mellan människor i allmänhet lägre än i mer homogent resursstarka stadsdelsområden.

Figur 19. Andel (%) av befolkningen i bostadsområdet med tillit till andra människor år 2014

Källa: Folkhälsoenkäten 2014, Stockholms läns landsting

Det finns ett tydligt samband mellan tillit och utbildningsnivå. Personer med enbart grundskoleutbildning uppger i större utsträckning att de har låg tillit till andra i sitt bostadsområde i jämförelse med de som har eftergymnasial utbildning. Bland personer med enbart grundskoleutbildning i Rinkeby-Kista stadsdelsområde uppger 32 procent år 2014 att de saknar tillit till andra i det egna bostadsområdet att jämföra med 2 procent bland personer med eftergymnasial utbildning på Norrmalm. Att personer med lägre utbildningsnivå uppvisar lägre tillit till andra människor i det egna bostadsområdet gäller för såväl män som kvinnor.

32%

av de med enbart grundskoleutbildning i Rinkeby-Kista uppger att de saknar tillit till andra i bostadsområdet att jämföra med 2 procent bland personer med eftergymnasial utbildning på Norrmalm.

⁴² Folkhälsomyndigheten, <http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/livsvillkor-och-levnadsvanor/folkhalsans-utveckling-malomraden/delaktighet-och-inflytande-i-samhallet/tillit/>

I medborgarundersökningen svarar 10 procent att de har upplevt diskriminering, varav drygt hälften uppger att det har skett inom Stockholms stads verksamheter.

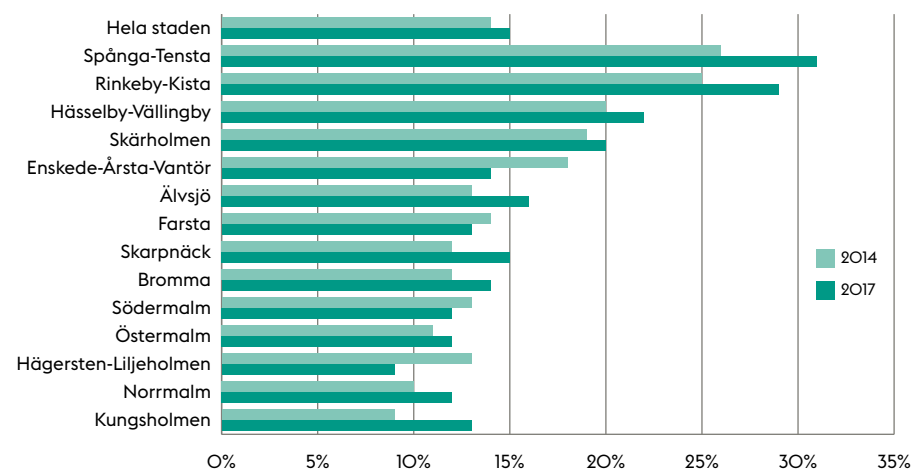
7.3 Bristande förtroende för offentliga institutioner

Hög tilltro till offentliga institutioner och myndigheter främjar tilliten mellan människor och den sociala sammanhållningen i samhället. Förtroendet för offentliga institutioner påverkas av samhällets förmåga att tillhandahålla välfärdstjänster, men också av hur människor bemöts i sina kontakter med offentliga myndigheter. Om människor upplever att de blir orättvist eller godtyckligt behandlade riskerar förtroendet att minska. Det kan i sin tur leda till att människor inte vänder sig till samhällets institutioner för att söka hjälp. Istället kan de på egen hand försöka komplettera det sociala skyddet och risken finns då att andra sociala strukturer växer fram i det tomrum som skapas. Det undergräver i sin tur samhällets sociala sammanhållning.⁴³

Invånarnas relationer till myndigheter präglas idag också i hög grad av digitala kontaktvägar vilket ställer krav på digital kompetens. För personer som inte har samma digitala mognad som många andra, exempelvis äldre och nyanlända, skapar även detta svårigheter att navigera i myndighetsvärlden och i det praktiska vardagslivet.

Det är ofta i det lokala sammanhanget som människor kommer i kontakt med företrädare för offentlig förvaltning, vilket ger lokalsamhällets offentliga institutioner en viktig roll för människors samhällsförtroende.⁴⁴ I Stockholms stads trygghetsmätning mäts förtroendet för den lokala stadsdelsförvaltningen respektive den lokala polisen. Undersökningen visar att förtroendet för stadsdelsförvaltningarna är förhållandevis högt i hela staden. Samtidigt är andelen med lågt förtroende påtagligt högre i de stadsdelsområden där tilliten mellan människor är svagare och där valdeltagandet är relativt lågt.

Figur 20. Andel (%) personer som har mycket litet/ganska litet förtroende för stadsdelsförvaltningen i området där de bor, åren 2014 och 2017

Källa: Trygghetsmätningen 2017

Förtroendet för en institution är inte nödvändigtvis ett uttryck för hur väl den fungerar, utan återspeglar i hög grad förväntningar och föreställningar som

43 Edlund, J. (2016) "Trust in the Capability of the Welfare State and General Welfare State", *Acta Sociologica*, 49 (4), 395–417

44 Erik Blennberger, "Att tolka tillit – begrepp och grundfrågor" (2009)

människor har om institutionen.⁴⁵ Att kontakten med institutioner präglas av transparens och rättvisa, men också av respekt och värdighet har samtidigt en väsentlig betydelse för tilliten.⁴⁶

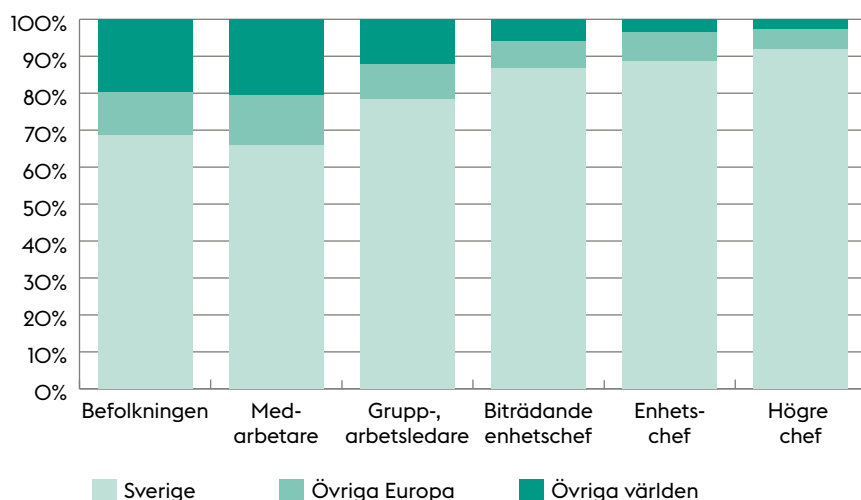
Diskriminering kan allvarligt skada människors förtroende för samhället. Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering som har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder och är en viktig del av skyddet av de mänskliga rättigheterna. I stadens medborgarundersökning uppger ungefär 10 procent att de har upplevt diskriminering. Drygt hälften av de som upplevt diskriminering uppger att diskrimineringen skett inom Stockholms stads verksamheter. Den vanligaste diskrimineringsgrunden är etnisk tillhörighet, men diskriminering har många gånger samband med fler än en diskrimineringsgrund.⁴⁷ Fördjupande studier behövs utifrån samtliga sju diskrimineringsgrunder, särskilt stort är behovet av att utveckla det förebyggande arbetet mot diskriminering av personer med funktionsnedsättning vilken, efter etnicitet, framträder som den vanligaste diskrimineringsgrunden.

Att Stockholms stad tillämpar en bred och kompetensbaserad rekryteringsprocess främjar stadens kompetensförsörjning och motverkar diskriminering av arbetssökande. Indirekt kan det även påverka förekomsten av diskriminering av medborgare och medarbetare inom staden. Forskning visar att förekomsten av medarbetare från grupper som är särskilt utsatta för diskriminering kan motverka diskriminerande attityder både mot medborgare och mot medarbetare på arbetsplatsen.⁴⁸ Staden bör därför eftersträva en organisation som återspeglar befolkningen. Inom Stockholms stad finns en god representation av personer med utländsk bakgrund i förhållande till stadens befolkning som helhet.⁴⁹ Däremot är personer med utländsk bakgrund underrepresenterade i högre befattningar, särskilt gäller det personer med utomeuropeisk bakgrund, både i förhållande till stadens medarbetare och till befolkningen. Underrepresentationen varierar mellan olika förvaltningar.

Staden bör eftersträva en organisation som återspeglar befolkningen. Idag är personer med utländsk bakgrund underrepresenterade i alla chefsbefattningar.

Figur 21. Andel (%) invånare, medarbetare och chefer i Stockholms stads förvaltningar fördelade efter bakgrundsregion, 2016

Källa: Personalstatistik Stockholms stad

45 Sören Holmberg och Lennart Weibull, "Flagnande förtroende" (2006)

46 Rothstein, B. "Sociala fällor och tillitens problem" Stockholm: SNS förlag (2004)

47 Medborgarundersökningarna Stockholms stad, 2016 och 2017

48 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Att synliggöra det omedvetna", (2017)

49 Med utländsk bakgrund avses i rapporten personer som är utrikes födda samt personer födda i Sverige med två föräldrar som är födda utomlands. Det är samma definition som används av Statistiska Centralbyrån.

Engagemang i civilsamhället kan bidra till etablerandet av sociala nätverk inom och mellan grannskap samt att tillit utvecklas mellan människor.

7.4 Medborgarnas inflytande mellan val behöver stärkas

Grunden för en demokratiskt hållbar utveckling i Stockholms stad är en stark representativ valdemokrati och att människor ges möjlighet till medborgerligt deltagande och inflytande i lokala frågor mellan de allmänna valen. Staden främjar den lokala demokratin på flera sätt. Genom samverkan med föreningar och sociala rörelser främjas organisering och samhällsdeltagande. Medborgardialoger och -förslag ger människor en möjlighet att yttra sig i, och påverka, frågor som rör dem och deras närområde. Möjligheten för medborgare att närvara vid nämndmöten och kommunfullmäktiges sammanträden ger insyn i det politiska beslutsfattandet. Att staden i sin kommunikation strävar efter att tillhandahålla tillgänglig och tydlig information fyller också en viktig demokratisk funktion.

Civilsamhället kan ur flera perspektiv anses vara viktigt för den lokala demokratin och människors samhällsdeltagande. Engagemang i civilsamhället kan bidra till etablerandet av sociala nätverk inom och mellan grannskap och till att normer för ömsesidighet och tillit utvecklas mellan människor. Föreningslivet kan betraktas ha en demokratiskt fostrande inverkan på de som är delaktiga. Civilsamhällets organisationer utgör också en demokratisk infrastruktur som kan aggregera och företräda människors intressen för politisk påverkan. Forskning visar samtidigt att resursstarka personer i högre grad är aktiva i föreningslivet, vilket riskerar att bidra till ökad politisk ojämlikhet. Det är därför viktigt att staden beaktar vilka föreningar som nås av insatser i allmänhet och hur de ges möjlighet till inflytande.⁵⁰

Stockholms stad samverkar idag med civilsamhället bland annat genom olika former av nätverk och möten, föreningsstöd, idéburna offentliga partnerskap och tillhandahållandet av lokaler och mötesplatser. I dialoger med föreningslivet framträder samtidigt behov av utvecklade relationer. Människors engagemang förefaller allt oftare organiseras i löst sammansatta nätverk och sociala rörelser. Juridiska hinder och byråkratiska rutiner försvårar stadens samverkan med dessa. Organisationer i civilsamhället uttrycker också ett behov av stöd och vägledning i kontakterna med staden, liksom tydlighet i riktlinjer och beslut. Det finns även behov av lokaler och mötesplatser i flera delar av staden.⁵¹

Medborgerligt deltagande och inflytande mellan val kan främjas genom deltagardemokratiska arrangemang som medborgardialoger och andra samrådsprocesser där människor bereds möjlighet att påverka i frågor som berör dem. Inom Stockholms stad genomförs ett flertal fack- och stadsdelsförvaltningar samt bolag olika former av dialoger. Forskning och beprövad erfarenhet pekar på ett antal utmaningar som staden behöver beakta inom ramen för sitt dialogarbete. En grundläggande utmaning är att dialoger riskerar förstärka ett ojämnt politiskt inflytande om inte staden aktivt eftersträvar att nå grupper som står längre från demokratiskt deltagande. En annan utmaning är att strävan efter att inkludera medborgare i allt fler sammanhang riskerar att leda till dialogtrötthet. Om deltagare i dialoger inte upplever att deras åsikter omhändertas riskerar också förtroendet för staden att påverkas negativt. De dialoger som genomförs behöver upplevas meningsfulla för deltagarna. Vad en dialog kan påverka ska vara tydligt och frågorna som är föremål för dialog ska i deltagarnas ögon anses betydelsefulla.⁵²

En ansats i stadens fortsatta utveckling av dialoger bör vara att systematiskt och återkommande involvera medborgare i utvecklingen av staden och fördjupa deras möjligheter till inflytande och medskapande i stadens processer.

50 S. Wallman Lundåsen och L. Trägårdh, "Civilsamhälle, social sammanhållning och tillit" (2015)

51 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, "Stad i samverkan" (2017)

52 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm "Medborgare med mandat" (2016)

Vägvisande verksamheter Östberga utvecklas med medskapande som verktyg

Under 2015 inleddes ett samverkansprojekt för att öka trivsel och trygghet i Östberga. Stadsdelen är fysiskt avskild från angränsande stadsdelar och ombildningar av hyresrätter till bostadsrätter har skett i stor omfattning under 2000-talet. De strukturella förutsättningarna tillsammans med förekommande kriminalitet och sociala utmaningar har lett till otrygghet i området.

När Samverkan Östberga påbörjades vidtog ett flertal nämnder och bolag inom Stockholms stad en rad åtgärder för att förändra den fysiska miljön och bryta en negativ social utveckling. Trygghetssituationen och bristande tillit till staden bland invånarna innebär dock att lokalsamhället i Östberga behövde inkluderas på ett mer grundläggande sätt än vad som tidigare skett.

Ett medskapande dialogarbete inleddes därför där boende, tjänstemän, förtroendevalda och andra aktörer i gemensamma arbetsgrupper utarbetade förslag på åtgärder. Målsättningen var att fler ska bidra till ett tryggare Östberga, att den kollektiva förmågan i området ska stärkas och att tilliten till staden ska öka.

Stadsodling, torgaktiviteter och ett nytt allaktivitetshus med bland annat bibliotek och öppen förskola är exempel på insatser som genomförs tillsammans med invånarna som ett resultat av medskapandediologin. Enligt deltagarna har arbetet bidragit till en känsla av gemensamt ägandeskap över närmiljön i Östberga och till ökad tillit och förståelse mellan staden och invånarna.

I Östberga sjönk andelen med lågt förtroende för stadsdelsförvaltningen med 5 procentenheter 2014–2017.

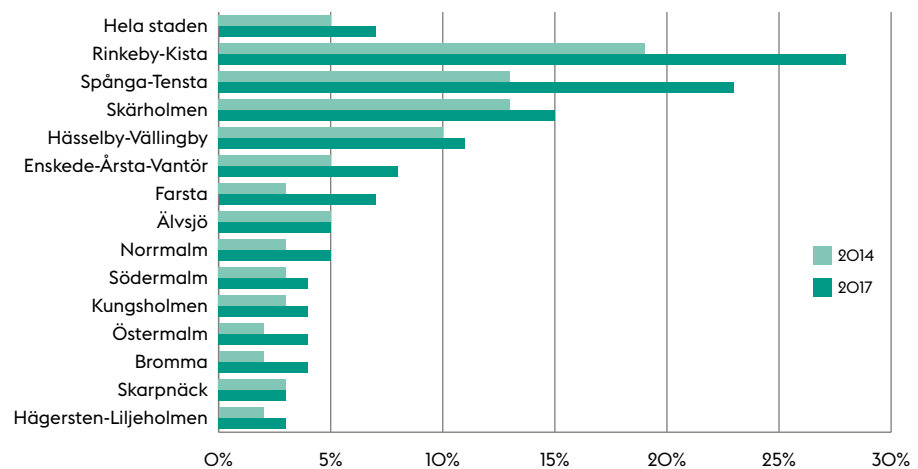
Andelen som känner sig otrygga varierar mellan 3 procent och 28 procent i olika stadsdelsområden.

7.5 Större otrygghet i socioekonomiskt svaga områden

Att som människa känna sig trygg i vardagen, där man bor och verkar, är en grundläggande rättighet och en förutsättning för att kunna delta i samhällslivet. I nationella och regionala undersökningar förefaller otryggheten att öka i Sverige och i Stockholmsregionen.⁵³ Även i Stockholms stads trygghetsmätning ökar otryggheten. År 2017 svarade 7 procent att de känner sig otrygga eller mycket otrygga i sitt eget bostadsområde, vilket utgör en ökning från 5 procent år 2014. Den ökade upplevelsen av otrygghet speglar inte en motsvarande ökning avseende brottsutsatthet i staden.

I Stockholm återfinns tydliga skillnader i trygghet mellan olika delar av staden. Den upplevda otryggheten är större i socioekonomiskt svagare områden, och andelen som känner sig otrygga varierar mellan 3 procent och 28 procent i olika stadsdelsområden. När enskilda stadsdelar studeras är skillnaderna än större. I Tensta, Rinkeby och Husby har andelen som är otrygga i sitt bostadsområde nära nog fördubblats sedan 2008 och uppgick år 2017 till 35–40 procent av de svarande.

Figur 22. Andel som känner sig otrygg eller mycket otrygg i sitt bostadsområde, efter stadsdelsområden år 2014 och 2017

Källa: Trygghetsmätningen 2017

Den upplevda otryggheten varierar också med individuella faktorer. Kvinnor är i allmänhet mer otrygga och oroliga för att utsättas för brott än män. I trygghetsmätningen framkommer också att oron för att utsättas för brott är störst i åldersgruppen 16–29 år. Tidigare forskning visar även att personer med funktionsnedsättning upplever en större otrygghet än befolkningen i allmänhet.

53 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm ”Tryggare tillsammans” (2018)

Trygghet i vardagslivet är en fråga om hälsa och livskvalitet, men i högsta grad även en demokratifråga. Trygghetens ojämlika fördelning innebär en högst påtaglig inskränkning i livet för många människor. Av de som i trygghetsmätningen svarar att de är oroliga för att utsättas för brott, anser nära hälften att oron påverkat deras vardag och medfört att de avstått från aktiviteter. Många är också rädda för att vistas utomhus och undviker kontakt med okända.

Det är värt att notera att kundundersökningar från stadens allmännyttiga bostadsbolag inte visar på motsvarande ökning av otryggheten bland deras hyresgäster. Frågor kring trygghet i kundundersökningarna vägs samman i ett trygghetsindex och visar att omkring 80 procent av hyresgästerna är nöjda eller mycket nöjda med tryggheten i sitt område. Trenden är att andelen nöjda hyresgäster har ökat något de senaste åren. Samtidigt finns skillnader mellan boende i olika stadsdelar, och trygghet är lägre bland hyresgäster i de områden där även andra undersökningar visar på större otrygghet.

Trygghet i vardagslivet är en fråga om hälsa och livskvalitet, men i högsta grad även en demokratifråga.

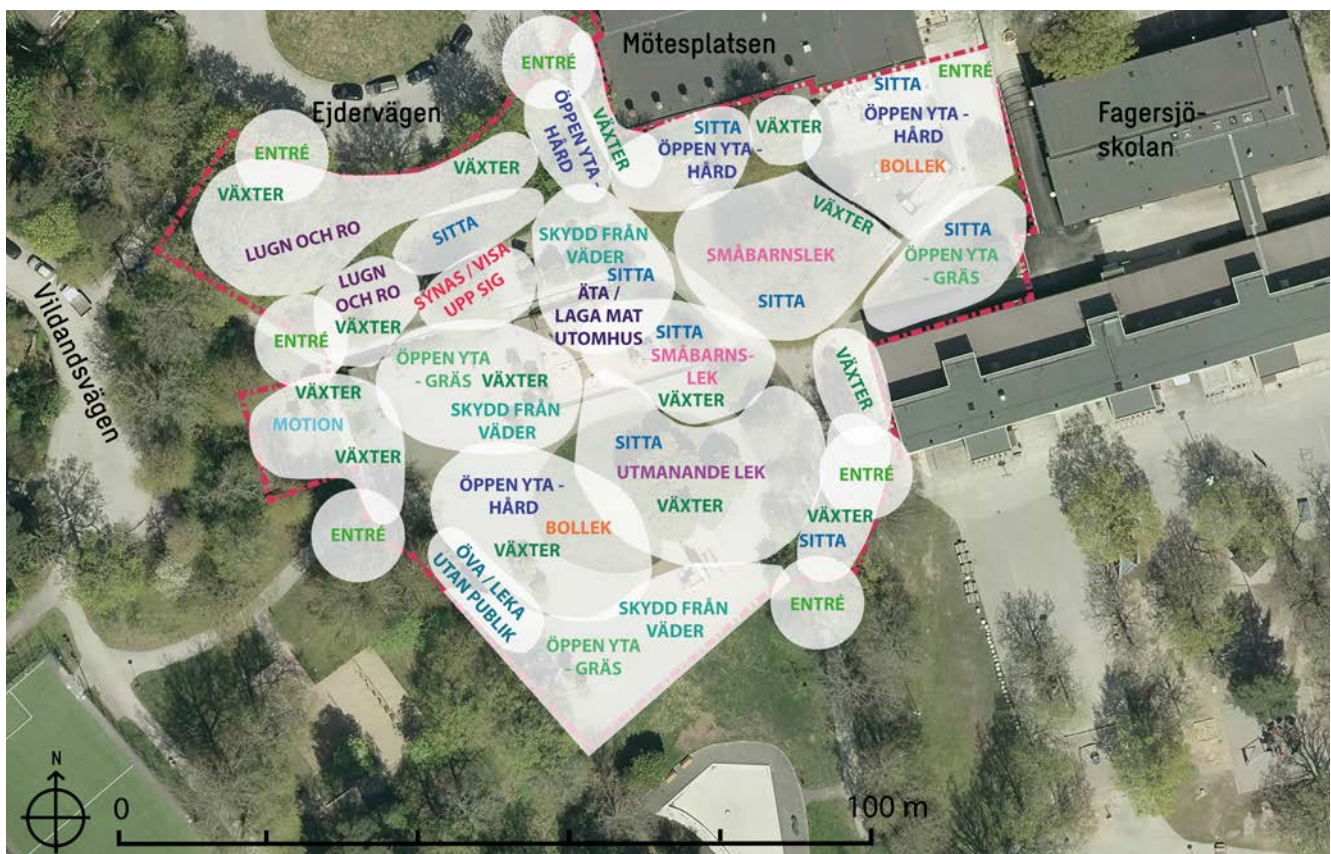
Medborgarbudget
involverar Fagersjös
invånare i kommunens
beslutsprocesser.

Vägvisande verksamheter Medborgarbudget i Fagersjö

För att långsiktigt utveckla den lokala demokratin beslutade Farsta stadsdelsnämnd i juni 2015 om en försöksverksamhet med mötesplats för ökat demokratiskt deltagande och inflytande samt samhällsservice i Fagersjö. Valdeltagandet i stadsdelen är det lägsta i stadsdelsområdet med 69,4 procent som röstade i kommunalvalet 2014, jämfört med 78,9 procent i Farsta stadsdelsområde som helhet.

Under 2016 skapade invånarna i Fagersjö tillsammans med stadsdelsförvaltningen Mötesplats Fagersjö som en del i en medborgarbudget. Medborgarbudget är ett samlingsbegrepp för metoder som används för att involvera medborgare i beslutsprocesser om hur resurser används inom offentlig förvaltning. Farsta stadsdelsnämnd avsatte 400 000 kronor för en medborgarbudget om vilka aktiviteter som skulle drivas på mötesplatsen. Totalt inkom 56 förslag till aktiviteter från invånare och 227 personer deltog i omröstningen om vilka som skulle anordnas. Under hösten 2016 påbörjades de tio aktiviteter som fick flest röster.

I oktober 2016 beslutade Farsta stadsdelsnämnd om ytterligare en medborgarbudget i Fagersjö. Denna rörde utveckling av aktivitetsparken Måsen där staden totalt investerar 17 miljoner kronor. Inom denna process fördjupades medskapandet med invånarna ytterligare genom utökade möjligheter för invånare att mötas och samtala om hur parken ska utvecklas och hur budgeten ska användas.

7.6 Tryggheten ökar med ett starkt lokalsamhälle

I vilken utsträckning de boende lokalt känner tillit till varandra och vilken förmåga de har att gemensamt hantera problem har betydelse för graden av trygghet och även för förekomsten av vissa former av brottslighet. Inom forskningen används termen kollektiv förmåga för att benämna kombinationen av tillit och samarbete för att lösa problem. I områden med låg kollektiv förmåga visar studier att otryggheten generellt är större och exempelvis våldsbrottslighet något mer förekommande. Att stärka invånarnas kollektiva förmåga kan därför vara ett sätt att öka tryggheten och minska brottsligheten i bostadsområden.

Forskning pekar på tre grundläggande strukturella faktorer som förklarar varför vissa områden har en lägre kollektiv förmåga. Dessa är socioekonomisk utsatthet, etnisk heterogenitet och låg boendestabilitet. I bostadsområden där många har svårt att få vardagen att gå ihop och där trångboddheten är stor är det svårare att bygga upp tillit och samarbete. I bostadsområden där de boende talar många olika språk och har olika kulturell bakgrund kan det också vara svårare att enas om gemensamma normer. Boendestabiliteten i ett område har också betydelse. Om befolkningsomsättningen är hög försvåras uppbyggnaden av den tillit och det samarbete som utgör kollektiv förmåga, helt enkelt därför att individer byts ut för ofta.⁵⁴

Även om de strukturella förutsättningarna är ogynnsamma kan staden främja ett grannskaps kollektiva förmåga genom att stödja organisering och relationer i lokalsamhället, och genom att ta till vara på föreningslivets och enskilda medborgares initiativkraft för utvecklingen av ett område. En analys av situationen i Stockholms stad visar samtidigt att de fem stadsdelar som har högst nivå av kollektiv förmåga alla är resursstarka småhusområden i Bromma med goda socioekonomiska förutsättningar. De fem stadsdelar som redovisar lägst grad av kollektiv förmåga är alla socioekonomiskt svagare områden i ytterstaden. Sambandet mellan graden av kollektiv förmåga och nivån på otrygghet i ett område är tydligt i Stockholm.

Otrygghet i bostadsområden har i forskning visat sig vara starkt förknippat med förekomsten av olika former av ordningsstörningar, såsom nedskräpning, klotter, nedgångna byggnader eller stökiga personer, drogförsäljning och trakasserier. Den upplevda nivån av ordningsstörningar i ett område hänger även samman med den kollektiva förmågan. Ett område med låg kollektiv förmåga tenderar att få mer problem med ordning. Den högre nivån av ordningsstörningar genererar mer rädsla och rädslan genererar i sin tur lägre kollektiv förmåga. Den försämrade kollektiva förmågan att hantera problem resulterar i ytterligare problem och en nedåtgående spiral av förfall. I Stockholms stad är sambandet mellan otrygghet och ordningsstörningar starkt. De stadsdelar där otryggheten är som störst uppvisar alla höga nivåer av ordningsstörningar.

Att stärka invånarnas kollektiva förmåga kan vara ett sätt att öka tryggheten och minska brottsligheten i bostadsområden.

⁵⁴ Gerell, Ivert och Mellgren ”Kollektiv förmåga, brott och otrygghet i Stockholms stad” (2017)

Följande strategier är prioriterade för att uppnå **Vision 2040** – **En stad för alla** inom området demokrati och trygghet.

7.7 Vägval för en socialt hållbar utveckling

I. Stärk civilsamhällets möjligheter att vara en kraft för demokratisk förankring och lokal utveckling

Civilsamhällets organisationer spelar en viktig roll för den lokala demokratin och delaktigheten i samhällslivet. Staden ska därför sträva efter att skapa goda förutsättningar för ett vitalt lokalt civilsamhälle. Särskilt angeläget är det att bejaka medborgar- och föreningsinitiativ som kan förväntas stärka kollektiv förmåga och relationer mellan boende i områden som präglas av otrygghet och lägre lokalsamhällestillit. En viktig prioritering är att säkerställa tillgången på möteslokaler bland annat genom att i högre grad tillgängliggöra stadens egna lokaler, till exempel bibliotek, skolor och idrottshallar. Lokaler med hög tillgänglighet ska prioriteras för att möjliggöra deltagande av personer med funktionsnedsättningar. Där det bedöms rationellt bör samlokalisering av lokaler för föreningsliv och kommunal verksamhet i form av Community Centers eller allaktivitetshus övervägas. För att kunna erbjuda stöd och vägledning till lokala föreningar ska staden verka uppsökande och samordnade vägar till de olika stödformer som staden erbjuder behöver utvecklas. Civilsamhället kan ofta komplettera stadens egna insatser kring gemensamma samhällsutmaningar och därför bör formerna för långsiktig samverkan stärkas.

II. Fördjupa dialogen med medborgare och främja ett jämlikt medskapande

För att främja en socialt hållbar utveckling behöver Stockholms stad systematiskt involvera medborgare i utvecklingen av staden och fördjupa deras möjligheter till inflytande i stadens processer. Medborgarnas medskapande behöver därför vara en integrerad del av kommunens verksamhet snarare än att utgöra en enstaka aktivitet. Bostadsbolagen har också en viktig roll i att utveckla formerna för boendeinflytande och ge hyresgäster utökade möjligheter att ta ansvar för sitt närområde. De dialoger som staden genomför ska upplevas meningsfulla av deltagarna och resultat ska tydligt kopplas till konkreta beslut, exempelvis genom olika former av medborgarbudgetar eller medskapande dialoger. För att säkerställa ett mer jämlikt deltagande i dialogen behöver målgruppsanalyser och nya rekryteringsmetoder tillämpas som syftar till att inkludera grupper som staden har svårare att nå. Uppsökande arbetsätt genom exempelvis medborgarvärdar kan bidra till att ta till vara perspektiv och åsikter från grupper som i mindre utsträckning gör sina röster hörda. Detta är särskilt viktigt i socioekonomiskt svaga stadsdelar, där allmännyttan eller stadsdelsnämnder bör säkerställa tillgänglig närvaro för att underlätta genomförandet av medborgar- och föreningsinitiativ.

III. Säkerställ ett tillitsfullt bemötande i kontakten med medborgare och brukare

Hög tilltro till offentliga institutioner främjar tilliten mellan människor och den sociala sammanhållningen i samhället. Att kontakten med företrädare för stadens förvaltningar och bolag präglas av ett rättssäkert, sakligt och opartiskt bemötande, fritt från diskriminering har stor betydelse för tilliten. Stockholms stads medarbetare möter varje dag en mångfald av stockholmare. Var och en ska mötas med intresse, respekt och ges likvärdiga möjligheter. Bemötandet är en stor och viktig del av verksamheten. Ett gott bemötande påverkar också människors vilja att vara delaktiga i stadens utveckling och på så sätt stadens möjligheter att ta tillvara invånarnas kunskaper.

IV. Stärk det systematiska arbetet mot diskriminering

Staden ska aktivt förebygga och motverka diskriminering. Den svenska lagstiftningen mot diskriminering som har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder är en viktig del i skyddet av de mänskliga rättigheterna. Stadens medarbetare och chefer, särskilt de som i sin yrkesroll möter brukare och medborgare, behöver öka sin kunskap om skyddet mot diskriminering och hur diskriminering uppstår. Det systematiska arbetet med att förebygga upplevelser av diskriminering behöver utvecklas inom stadens förvaltningar och bolag genom bland annat riskanalyser, kunskapsackumulering och inhämtning av statistik för uppföljning. Därutöver ska staden främja en organisation som återspeglar stadens befolkning. En mer representativ och mångfacetterad organisation kan minska risken för att vissa grupper gynnas eller diskrimineras i kontakten med staden. Staden behöver därför främja en breddad rekryteringsprocess som inte riskerar att förbise viktig kompetens. Det är inte minst viktigt på chefsnivå inom staden, där chefer med utländsk bakgrund är underrepresenterade inom samtliga verksamhetsområden.

V. Rikta tidiga sociala insatser till unga i riskzonen för kriminalitet

För att förebygga brottslighet och öka tryggheten i socialt utsatta områden behöver staden främja tidiga sociala insatser för unga och unga vuxna. Kvalificerat uppsökande socialt arbete kan spela en viktig roll för att skapa trygghet och tidigt bryta en negativ utveckling bland unga. Barn och unga och deras vårdnadshavare ska kunna erbjudas tidiga och samordnade insatser för att förhindra utveckling av allvarlig problematik. Att motverka rekrytering till kriminella grupperingar och underlätta avhopp är prioriterat. Sociala insatsgrupper (SIG) bygger på en strukturerad samverkan mellan socialtjänsten och andra myndigheter kring unga personer i riskzonen för en kriminell livsstil. Denna form av individriktade insatser behöver fortsatt utvecklas och samordnas för att skapa likvärdiga förutsättningar mellan stadsdelsnämnderna.

VI. Främja trygghet i det offentliga rummet genom brottspreventiva åtgärder

Den fysiska miljöns utformning och skötsel är viktig för känslan av trygghet i det offentliga rummet. På platser där den upplevda otryggheten är hög, ska staden därför lägga särskild omsorg vid skötsel och åtgärder som främjar attraktiva stadsrum som inbjuder till vistelse. Situationellt preventiva åtgärder för att förändra platser eller situationer där ett potentiellt brott kan tänkas begås behöver prioriteras. Arbetet bör ta sin utgångspunkt i en systematisk process där de platser som upplevs otrygga identifieras och prioriteras i samråd med berörda i lokalsamhället. Det behövs även fler insatser som uppmuntrar till ett positivt användande av det offentliga rummet. På platser som upplevs otrygga bör staden tillsammans med berörda fastighetsägare och andra lokala aktörer vidta åtgärder för att skapa aktivitet och genomströmning av människor.

8

**Genomförande
av färdplanen**

Alla stadens nämnder och bolagsstyrelser föreslås få i uppdrag att arbeta i färdplanens riktning och beakta färdplanen i sin verksamhetsplanering.

8.1 Genomförande av färdplanen

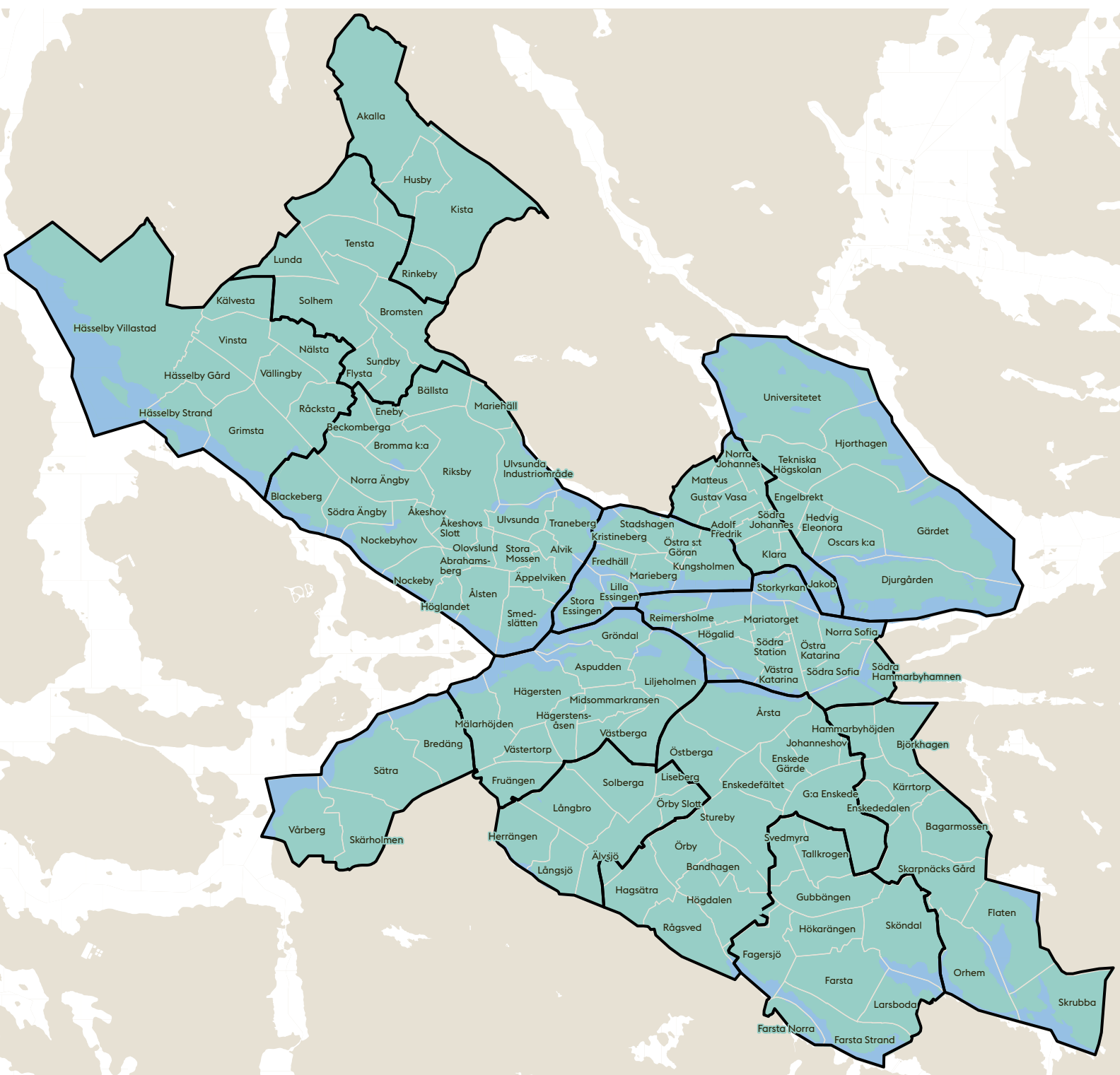
Denna färdplan preciserar hur staden bör fokusera resurser för att uppnå en socialt hållbar utveckling mot Vision 2040. Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har sedan våren 2015 arbetat utifrån uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor i Stockholms stad och föreslå åtgärder för en jämlik och socialt hållbar utveckling. Sammantaget har 18 rapporter presenterats med fördjupade analyser och förslag till åtgärder inom kommissionens fyra olika utvecklingsområden. Utifrån det omfattande kunskapsunderlaget har denna färdplan tagits fram. Färdplanen innehåller en sammanvägd analys av de sociala hållbarhetsutmaningar som Stockholm står inför, och avgörande vägval för staden i arbetet för att möta utmaningarna.

Färdplan för ett Stockholm för alla är ett strategiskt åtagande för Stockholms stad med viktiga prioriteringar för att främja en socialt hållbar utveckling. Genom färdplanen vill staden skapa tydlighet om sina långsiktiga ambitioner, såväl internt som mot externa samarbetsparter.

Genomförandet av färdplanen ska från stadens sida präglas av ett helhetsperspektiv och långsiktighet. Det är särskilt viktigt i socioekonomiskt svaga områden som präglas av många olika sociala utmaningar. För stadens del ställer denna komplexitet stora krav på samordning av insatser där alla nämnder och bolagsstyrelser bör lägga särskild vikt vid det gemensamma ansvaret att uppnå visionen om en stad för alla.

Utmaningarnas komplexitet skapar behov av tydliga samverkansformer såväl inom staden som i partnerskap med aktörer utanför stadens organisation, inte minst med grannkommunerna, landstinget och statliga myndigheter i Stockholmsområdet. Även samarbeten och partnerskap med näringsliv och akademi har betydelse om staden ska uppnå visionen om en stad för alla. De möjligheter som digitaliseringen skapar ska prägla alla verksamheter i deras vardag och bidra till en socialt hållbar utveckling. Lokalsamhällets föreningar och aktörer behöver systematiskt involveras i utvecklingen av staden och inflytandet behöver fördjupas. Dialogen med stockholmarna ska vara en integrerad del av stadens verksamheter.

Med utgångspunkt i *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla* beslutar kommunfullmäktige om budget för staden, som är överordnad och styrande för stadens alla verksamheter. Nämnder och bolagsstyrelser beslutar mer konkret om kommande steg för att nå vision och mål i samband med verksamhetsplanering. Denna färdplan ska ha en särskilt stark ställning som underlag till kommunfullmäktiges budget. Alla stadens nämnder och bolagsstyrelser föreslås få i uppdrag att arbeta i färdplanens riktning och beakta färdplanen i sin verksamhetsplanering.

Stockholms stads alla stadsdelar

Staden är indelad i 14 stadsdelsområden (svarta linjer) och 133 stadsdelar.
Stadsdelarnas namn framgår av kartan.

